

Raiskausrikosten määrittelemisen suostumusperusteiseksi

Kansalaisaloitteesta kohti lakiuudistusta

Maarit Hokkanen

Opinnäytetyö
Marraskuu 2020
Liiketalouden ala
Oikeustradenomi (AMK), liiketalouden tutkinto-ohjelma

Tekijä(t) Hokkanen, Maarit	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2020
	Sivumäärä 50	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Raiskausrikosten määrittelyminen suostumusperusteiseksi Kansalaisaloitteesta kohti lakiuudistusta		
Tutkinto-ohjelma Oikeustradenomi (AMK), liiketalouden tutkinto-ohjelma		
Työn ohjaaja(t) Juntunen, Hannu		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Raiskaus on itsessään vakavin seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskeva loukkaus. Yhteiskunnallisten arvojen- ja rakennemuutosten sekä lääketieteen kehityksen myötä on rikosoikeuteenkin tullut erilaisia rikosoikeudellisia ratkaisuja. Etenkin naisten aseman yhteiskunnallinen muutos on ollut merkittävässä roolissa seksuaalirikoslainsäädäntöä ja sen myötä raikaussäädöksiä uudistaessa. Seksuaalirikoksia koskevien säädösten tulkinnassa on tapahtunut huomattavaa kehitystä erityisesti tahdonvaltaisuuden osalta eli kuinka tiukkaa vastustusta uhrilta on vaadittu. Suostumus2018-kansalaisaloite raikauksen määrittelyn muuttamisesta suostumusperusteiseksi, keräsi 55 682 kannatusilmoitusta ja siitä tuli alkuvuonna 2019 osa seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää raiskausrikoksia koskevia säädöksiä tahdonvaltaisuuden osalta, mitkä tavoitteet raikaussäädösten uudistuksilla olisi ja millaisia vaikutuksia niillä arvioitaisi olevan käytännössä.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä käytettiin lainopillista kirjoituspöytätyötä. Lainopin tehtävänä oli selvittää voimassa olevien lakien ja oikeusjärjestyksen sääntöjen sisältöä. Tutkimuksen aineistona käytettiin ajantasaista lainsäädäntöä, monipuolisesti oikeusministeriön verkkojulkaisuja ja oikeuskirjallisuutta. Tutkimuksen aineistomenetelmänä käytettiin tekstianalyysiä. Aineistoa analysoitiin jäsentämällä tekstiä, etsien tutkimuskysymysten kannalta olennaisia asioita ja tiivistämällä ne vastauksien saamiseksi. Aineiston keruuta ja aineiston analysointia tehtiin sykleissä, joka toistettiin niin kauan, että saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin.</p> <p>Tutkimuksessa havaittiin, että raikaussäädösten uudistamisella suostumusperusteiseksi ei ole ainoastaan yhteiskunnallisia vaikutuksia, vaan ne tulisivat vaikuttamaan merkittävästi myös uhrien seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaan. Lisäksi uudistukset selkeyttävät nykyistä raikausten tunnusmerkistöä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Raiskaus, lakiuudistus, seksuaalinen itsemääräämisoikeus, henkilökohtainen koskemattomuus, suostumus, tahdonvaltainen		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Hokkanen, Maarit	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2020
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 50	Permission for web publication: x
Title of publication Defining rape offences as consent-based From a citizens' initiative to a law reform		
Degree programme Business Administration, Jurisprudence		
Supervisor(s) Juntunen, Hannu		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>Rape is in itself the most serious violation against sexual sovereignty. With changes in social values and structures, as well as with development of forensic medicine, various criminal law solutions have become available in criminal law as well. In particular changes in women's social status has played a major part in the reform of the sexual offence legislation and, consequently, rape legislation. Significant progress have been made in the interpretation of sexual offences legislation, in particular as regards willpower, ie how strict resistance is required of the victim. Suostumus2018 Citizens' Initiative to change the definition of rape to consent-based collected 55,682 statements of support and became part of a comprehensive reform of sexual offence legislation in early 2019.</p> <p>The aim of the study were find out, in terms of voluntariness, the legislation on rape offences, what the objectives of the rape legislation reforms would have and what effects they would be assessed to have in practice. The research method used was legal desk research. The task of the investigator was to find out the content of the rules of the applicable laws and legal systems. The research was based on up-to-date legislation, versatile online publications of the Ministry of Justice and legal literature. Text analysis was used as the research material method. The material was analysed by structuring the text, looking for issues relevant to the research questions, and summarising them to obtain answers. Data collection and data analysis were performed in cycles that were repeated until answers to research questions were obtained.</p> <p>The study found has reform of rape legislation to be consensual will not only have social implications, but, according to expert assessments, would also have a significant impact on victims' sexual sovereignty and the protection of their personal integrity. In addition, the reforms clarify the current characteristics of rape. When completing this form, start from this field, on the row under the instructions, so that the font size remains 11.</p>		
Keywords/tags (subjects) Rape, reform of the law, sexual sovereignty, personal integrity, consent, voluntary		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto.....	2
2	Tutkimusasetelma	3
2.1	Tutkimusmenetelmä	4
2.2	Aineiston analysointi	6
3	Lainsäädännön taustaa ja nykytila.....	8
3.1	Perustavanlaatuiset oikeudet	8
3.2	Raiskausrikoksia koskeva lainsäädäntö.....	10
3.2.1	Raiskaus.....	11
3.2.2	Törkeä raiskaus.....	18
3.2.3	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	21
4	Kansalaisaloite raiskauksen määrittelemisestä suostumusperusteiseksi	23
4.1	Suostumus2018-kampanja.....	23
4.2	Tavoitteet ja perustelut	25
5	Säädösvalmistelu	28
5.1	Oikeusministeriön asettamispäätös ja työryhmän toimikausi	28
5.2	Työryhmän esitys	29
6	Johtopäätökset.....	37
7	Pohdinta	41
7.1	Luotettavuus	43
	Lähteet.....	45

1 Johdanto

Jokaisella on oikeus päättää miten, milloin ja kenen kanssa haluaa olla seksuaalisessa kontaktissa. Jokaisella on toisin sanoen perustavanlaatuinen seksuaalinen itsemääräämisoikeus edellyttäen, ettei se ei loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Kiriakos, Kimpimäki, Korkman, Lehtinen, Melander, Paakkanen, Piha, Rask, Reenilä & Tarvainen 2020, 146). Raiskauksesta on verraten vaikea saada tekijä rangaistusvastuuseen, etenkin kun laki määrittää raiskauksen lähtökohtaisesti käytetyn väkivallan tai väkivallan uhan perusteella, eikä suostumuksen kautta. Tämän hetkinen laki olettaa, että raiskauksen vastustaminen on itsestään selvä reaktio uhriksi joutuvalle. Tukholman Karoliinisen instituutin (Tiihonen Möller, 2015) tutkimuksen mukaan 70 prosenttia raiskauksen uhreista jäätyy raiskauksen tapahtuessa niin, ettei ole kykenevä vastustamaan tekijää. Tekijä voi painostaa seksiin myös muilla tavoilla kuin varsinaisella väkivallalla tai sen uhalla, esimerkiksi uhkaamalla kolmatta osapuolta. Näiden tosiseikkojen valossa moni raiskaus jää nykyisellä lainsäädännöllä tunnusmerkistöllisesti tunnistamatta ja rankaisematta.

Edistääkseen uhrin asemaa ja madaltaakseen uhrin kynnystä kertoa häneen kohdistuneesta rikoksesta ovat yksityishenkilöt, kansalaisjärjestöt, nuorisojärjestöt ja puolueiden muodostama ryhmä laittaneet 5. kesäkuuta 2018 vireille Suostumus2018-nimellä kulkevan kansalaisaloitteen. Suostumus2018-kansalaisaloitteen tavoitteena on saada muutettua raiskauksen rikollisoikeudellinen määritelmä vastaamaan jokaisen ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta kunnioittavaksi. Tavoitteeseen pyritään siten, että nykyiseen raiskauslainsäädäntöön lisättäisiin suostumuslauseke, jonka mukaan raiskaus arvioitaisiin vapaaehtoisuuden toteutumisen kautta eli erillistä suostumusta seksuaaliseen tekoon ei tarvittaisi, jotta teko voitaisiin oikeuden edessä katsoa raiskaukseksi. Kansalaisaloite sai paljon kannatusta ja siitä tuli osa rikoslain (39/1889) 20 luvun kokonaisuudistusta. Oikeusministeriön työryhmä on käsitellyt rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta käsittelevän toimikautensa aikana vuoden 2019 toukokuusta vuoden 2020 toukokuuhun. Työryhmän esityksessä (Kiriakos ym. 2020) on ollut lakimuutosehdotuksia, joilla vahvistettaisiin suostumuksen asemaa raiskauksen tunnusmerkistössä.

Lakimuutosta vaatinut kansalaisaloite on saanut huomattavan paljon kannatusta. Se on ollut usein esillä julkisuudessa ja sosiaalisessa mediassa. Aihe valikoitui opinnäytetyön aiheeksi sen ajankohtaisuutensa sekä sen herättämän keskustelun pohjalta alkuvuodesta 2020. Lisäksi aiheen tutkimisesta teki kiinnostavan uudistuksen merkittävä vaikutus raiskauksen uhrin asemaan.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää rikoslain 20 luvun kokonaisuudistukseen lisätyn suostumuslausekkeen tarpeellisuutta osana raikaussäädöksiä sekä suostumusosan merkitystä tunnusmerkistöjen ja rangaistavuuden näkökulmasta. Lisäksi on tarkoitus luoda syvälinen ymmärrys suostumuslausekkeen tuomisesta osaksi nykyistä lainsäädäntöä, siltä osin kuin se on mahdollista, alkaen kansalaisaloitteesta nykyhetkeen. Opinnäytetyössä käsitellään kvalitatiivisella tutkimusotteella ilmiötä luomalla vahva tietoisuus ajantasaisesta lainsäädännöstä perusoikeuksien sekä raikaussäädösten osalta, ja tuomalla esiin ajantasaisen lainsäädännön problematiikkaa tunnusmerkistöjen sekä rangaistavuuden valossa.

2 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyössä käsitellään rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta, rajaten tutkimuskohde suostumuslausekkeen osaan varsinaisissa raikausrikoksissa. Opinnäytetyössä käsitellään Suostumus2018-kansalaisaloitetta, joka on ollut suostumusperusteisen uudistuksen aloittavatekijä. Opinnäytetyössä tutkitaan, miten kansalaisaloitteesta muutosehdotus etenee kannatusilmoituksen keruusta osaksi lainsäädäntöä, niin pitkälle kuin se opinnäytetyön tekovaiheessa säädösvalmisteluprosessin kannalta on mahdollista.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään rikoslain raikaussäädöksiä sekä raiskauksen eri muotoja siinä muodossa, jossa ne ovat ennen rikoslain kokonaisuudistusta ja lisäksi viitataan tarpeellisilta osin raikaussäädösten uudistuksiin. Näin siksi, että lukijalle on mahdollisuus saada kattava ja selkeä kuva raikaussäädöstä käsittelevästä uudistuksesta taustoineen. Lisäksi esitellään Suomen perustuslain (731/1999) mukaisia perusoikeuksia, jotta saadaan mahdollisimman

laaja-alainen kuva perusoikeuksista, joita lakimuutoksilla pyritään entisestään vahvistamaan. Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössä ovat:

- Mitä suostumusperusteisella raiskauslainsäädännöllä tavoitellaan?
- Millaisia vaikutuksia uudistuksilla on raiskausrikosten tunnusmerkistöissä?
- Miten suostumuslauseke edistää uhrin asemaa?

Opinnäytetyöhön kerätyn aineiston pohjalta on saatu vastauksia tutkimuskysymyksiin ja näin ollen opinnäytetyön tavoitteeseen. Vastauksia on saatu tutustumalla Suostumus2018-kansalaisaloitteen perusteluihin sekä eduskunnan eri käsittelyvaiheisiin ja asiantuntijalausuntoihin rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksesta raiskaussäädöksen suostumusperusteisuuden osalta. Molemmilta osin on vertailtu nykyiseen lakiin sisällytettävän suostumuslausekkeen merkitystä tunnusmerkistöt täyttävän raiskausrikoksen rangaistavuuden lisäksi, raiskauksen uhrin aseman parantamista ja sitä kautta yksilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden korostamista.

2.1 Tutkimusmenetelmä

Kanasen (2014, 21) mukaan tutkimusotteella tai lähestymistavalla kuvataan yleisnimityksen omaisesti menetelmien kokonaisuutta, jolla opinnäytetyötä ryhdytään tekemään. Yksinkertainen jako on laadullisen eli kvalitatiivisen ja määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen välillä. Jaot eivät kuitenkaan ole vain yksinkertaistettuja, vaan tutkimusmenetelmiä käytetään usein päällekkäin sekä ristiin, riippuen siitä mitä näkökulmaa tarkastelussa kulloinkin käytetään. Näitä tutkimusotteiden yhdistelmiä kuvataan monimenetelmällisiksi tutkimusyhdistelmiksi, joita kutsutaan myös tutkimusstrategioiksi tai triangulaatioksi. Kvalitatiivista tutkimusotetta käytetään silloin kun pyritään ottamaan selvää ja näin ollen luomaan ymmärrystä käytännön ilmiöstä. Kvalitatiivinen tutkimusote luo pohjan kvantitatiiviselle tutkimusotteelle, sillä ilman kvalitatiivista tutkimusta ei voi olla kvantitatiivista tutkimusta. (Kananen 2014, 21.)

Kanasen (2014, 16) mukaan pääsääntönä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on, että ilmiötä ei tunneta eli ei ole olemassa sellaista teoriaa, joka jo selittäisi, mistä ilmiössä on kyse. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään yhden kysymyksen ympärille,

pyrkien vastaamaan tähän ”mistä on kyse?” -kysymykseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja monesta näkökulmasta, antamalla mahdollisimman syvälinen ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä kaikkine laadullisine ominaisuuksineen. Koska tässä opinnäytetyössä pyritään usealla eri kysymyksellä vastaamaan lähtökohtaisesti yhteen kysymykseen, koskien ennalta tuntematonta ilmiötä, valikoitui opinnäytetyön menetelmäksi kvalitatiivinen tutkimusote. Opinnäytetyössä pyritään tarjoamaan mahdollisimman syvälinen näkemys nykyisten raikaussäädösten uudistamisesta suostumusperusteiseksi, perustellen suostumuslausekkeen merkitystä osana raikaussäädöksiä. (Mts. 16-18.)

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on käytetty lainopillista kirjoituspöytä tutkimusta. Husan, Mutasen ja Pohjalaisen (2008, 20) mukaan lainoppi eli oikeusdogmatiikka on oikeustieteellisistä tutkimuksista eniten käytetty menetelmä eli metodi. Oikeusdogmatiikka pohjautuu voimassa oleviin oikeuslähteisiin. Oikeuslähteitä oikeusdogmatiikka käyttää ensin ensisijasääntöjen ja sitten käyttöjärjestyssääntöjen mukaisessa järjestyksessä. Oikeusdogmatiikan keskeinen tutkimusongelma on ottaa selvää, mikä on voimassa oleva oikeussisältö käsiteltävässä oikeusongelmassa. Oikeusdogmatiikan pyrkimyksenä on vastata kysymykseen, kuinka akuutissa tilanteessa pitäisi toimia kulloinkin voimassa olevan oikeusjärjestyksen mukaisesti. Oikeusdogmatiikka on säädösten, mutta erityisesti tulkittavien seikkojen tutkimista. Keskeisenä tehtävänä oikeusdogmatiikalla on myös tutkimuskohteen oikeusjärjestyksen jäsentäminen. Jäsentämällä pyritään luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää. Jäsentäminen auttaa etsimään tietyt säädökset, hahmottamaan kokonaiskuvaa oikeusjärjestelmässä sekä niiden välisissä keskinäisissä suhteissa. (Husa ym. 2008, 20-21.)

Husan ja muiden (2008, 32) mukaan oikeuslähteet ovat lähteitä, joiden sisältämä informaatio on oikeudellisen päätöksenteon perustana viranomaistoiminnassa, tuomioistuimissa sekä oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Etenkin oikeusdogmatiikan näkökannalta lait sekä muut säädökset ovat tärkeimpiä oikeuslähteitä. Oikeustiede on tulkintatiedettä ja ainoastaan oikeustekstin perusteella oikeudellinen sisältö jää usein moniselitteiseksi tai muuten epäselväksi. Näin ollen säädöstekstien lisäksi tarvitaan myös muita oikeuslähteitä. Apuna säädöstekstien tulkinnassa ovat muut oikeuslähteet, kuten oikeuskirjallisuus, säädösten valmisteluesitykset ja oikeustapaukset. (Eduskunnan kirjasto 2015; Husa ym. 2008, 32-33.)

Oikeuslähdeoppi määrittää oikeuslähteen käsitteenä ja oikeuslähteiden järjestystä. Oikeuslähdeopin tavoite on antaa malli tai järjestys, jolla turvataan lainsoveltamisessa paras mahdollinen oikeudellinen ratkaisu. Informaatiolähdeoppi taas määrittää oikeudellisen informaatiolähteiden sisällön ja käytön. Informaatiolähdeopilla pyritään edistämään optimaalisinta informaatiolähteiden käyttöä, parhaassa mahdollisessa oikeudellisessa ratkaisussa. Pääasiallisesti sekä oikeuslähdeopilla että informaatiolähdeopilla pyritään edistämään oikeusturvan ja oikeudenmukaisuuden toteutumista yhteiskunnassa. (Husa ym. 2008, 34.)

Opinnäytetyössä on käytetty laajasti eri oikeuslähteitä, kuten Suomen rikoslakia, säädösten valmisteluaineistoja, seksuaalirikoksia koskevaa oikeuskirjallisuutta sekä laajasti muita aiheeseen liittyviä julkaisuja. Ennen opinnäytetyön varsinaista toteuttamista on perehdytty aiheeseen erilaisten uhrikertomusten avulla, pyrkien saamaan perinpohjainen johdatus aiheeseen sekä henkilökohtaisella tasolla ymmärrys lakiuudistuksen tarpeellisuudesta. Materiaalina on hyödynnetty esimerkiksi Rikottu enkeli -kirjasta Tara Koivukosken (2020) kertomusta, jossa hän kertoo useista kokemistaan raiskauksista ja teon aiheuttamista tunnetiloista raiskauksen aikana. Aineistoa oikeuskirjallisuuden lisäksi on löytynyt esimerkiksi Valtion säädöstietopankki Finlexistä ja muista valtion alaisista verkkolähteistä, kuten oikeusministeriön verkkosivuilta.

2.2 Aineiston analysointi

Kanasen (2014, 18) mukaan voidaan katsoa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa analysointi ei ole tutkimuksen viimeinen vaihe, vaan osa tutkimusprosessia, jonka voidaan taas katsoa ohjaavan koko tutkimusprosessia ja tiedonkeruuta. Kanasen mukaan kvalitatiivista tutkimusprosessia ei voida pitää suoraviivaisena, kvantitatiivisen tutkimusotteen kaltaisena, tiukkasääntöisenä tutkimusprosessina. Hänen mielestään kvalitatiivisessa tutkimuksessa on suorastaan väärin kerätä ensin aineisto kokonaisuudessaan ja vasta sitten aloittaa tiedon analysointi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa tulee tämän näkökulman mukaan kerätä niin paljon, että saadaan vastaus siihen mistä tutkittavassa ilmiössä on kyse, eikä aineiston määrää voida etukäteen varsinaisesti määrittää. (Kananen 2014, 18-19.)

Kvalitatiivinen tutkimusprosessi etenee yleisen tutkimusprosessin mukaisesti, mutta niin, että tietoa kerätään ja se analysoidaan, jonka jälkeen kerätään taas uutta aineistoa analysoitavaksi niin kauan kunnes ilmiö on saatu selitettyä tarpeeksi syvällisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tuloksia ei voida yleistää, sillä ne koskevat ainoastaan tutkittavaa ilmiötä ja yksittäistä prosessia. Kvantitatiivisen tutkimusotteen kaltaisiin tilastollisiin analyysihin on lähes mahdoton tarttua prosessien ja ilmiöiden monimuotoisuuden takia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on keskitytty ilmiön merkityksestä eli toisin sanoen siitä, miten ihmiset kokevat ja näkevät reaalimaailman. Pääasiallisena instrumenttina tiedon keruussa ja analysoinnissa on itse tutkija, jonka kautta tämän ilmiön reaalimaailma suodattuu tutkimustulokseksi. (Mts. 19-20, 99.)

Opinnäytetyössä käytettyä oikeusnormia tutkittaessa lähtökohtana on tekstianalyysi eli sisällön erittely. Husan ja muiden (2008, 25) mukaan ääriesimerkki tulkinnasta on lakitekstissä esiintyvien monitulkintaisen sanojen merkityssisällön antaminen. Toisin sanoen, jos oikeusnormi sisältää moniselitteisen ilmauksen, niin sanan sisältöä voidaan pyrkiä selventämään tulkinnan avulla. Husan ja muiden mukaan käytännössä tämä tapahtuu niin, että tulkitsija etsii laajasti erilaiset oikeudellisesti mahdollisia tulkintoja ja valitsee niistä sen, jonka puolesta taikka vastaan hän esittää perustelut. Perustelut voivat muodostua oikeudellisista systemaattisista näkökulmista tai kyseessä olevan oikeussäädöksen tosiasiallisesta tarkoituksesta taikka joistakin muista aspekteista, kuten normien mukaisesta moraalista. Oikeusnormien tulkinnassa käytetään yleisesti muita oikeuslähteitä, joista hyvin yleinen esimerkki on lainvalmisteluasiakirjat ja tuomioistuinratkaisut. (Husa ym. 2008, 25.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda selkeä ymmärrys seksuaalirikossäädösten uudistamisesta raiskauksen suostumuslausekkeen osalta siitä, miksi se on tarpeellista tuoda osaksi nykyisiä raiskaussäädöksiä, mitä sillä tavoitellaan ja miten se edistää uhrin asemaa. Ymmärrys ilmiöstä on toteutettu luomalla kuva siitä, miten oleellisilta osin raiskaussäädökset ovat muuttuneet seksuaalisen itsemääräämisoikeuden osalta, millaisia raiskaussäädökset ovat nykytilassa ja miten suostumuslauseke parantaisi muun muassa uhrin asemaa uusissa suostumuslähtöisissä raiskaussäädöksissä. Aineistoa on käyty läpi aihekohtaisesti keräämällä mahdollisimman monesta oikeuslähteestä tiettyä aihepiiriä koskevaa aineistoa ja etsimällä niistä yhtäläisyydet niitä tulkiten. Aihepiiriä koskevasta aineistosta on kerätty yhdenmukainen ja kattava kokonaisuus selittämään tutkittavaa ilmiötä. Aineiston keruu ja analysointi -sykli on

toteutettu niin monta kertaa, että tutkimuskysymyksiin on saatu laaja-alaiset vastaukset ja ilmiötä kuvaava ymmärrettävä kokonaisuus.

3 Lainsäädännön taustaa ja nykytila

3.1 Perustavanlaatuiset oikeudet

Suomessa ihmisen perusoikeuksiin kuuluvat Suomen perustuslaissa säädetty valtiósäädökset. Ne on säädetty turvaamaan ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistämään oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain mukaisesti, jokaisella ihmisellä on yhdenvertaiset oikeudet lain edessä. (PL 731/1999, 1 §.)

Ihmisoikeudet

Suomen perustuslaissa säädetään, että jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapauden menetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapauden menetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Näin ollen, Suomen tasavallassa oikeuslaitokset ovat ainoita tahoja, jotka voivat lain edessä tuomita ihmisen vapauden menetyksestä asettamalla hänet teostaan oikeudelliseen vastuuseen. (PL 731/1999, 7 §.)

Rikosoikeudellinen legaliteettiperiaate ja taannehtivuuskielto

Rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen eli rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja taannehtivuuskiellon mukaista on, että jokaisen on voitava ennalta selkeästi tietää, millaisesta teosta voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen eli mikä on lailla rangaistavaksi määrätty teko. Jokaisen on tiedettävä, mikä on rikos ja voitava luottaa siihen, että rikoslakia sovelletaan lain mukaisesti ja on näin ennustettavaa. Lain

säädös, joka jälkikäteen taannehtien kriminalisoisi teon, joka ei tekohetkellä ollut rangaistava, loukkaisi ennustettavuusvaatimusta. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen sisältämän taannehtivuuskiellon vastaista on myös menettely, jossa rangaistaan teko ankarammalla rangaistuksella, joka tekohetkellä oli lievemmin rangaistava. Suomen perustuslaissa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (63/1999) säädetään rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaisesti niin, että ketään ei tule pitää syyllisenä rikokseen eikä myöskään tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei ole tekohetkellä lain mukaan säädetty rangaistavaksi, eikä myöskään tuomita tekohetkellä laissa säädettyä ankarampaa rangaistusta. (PL 731/1999, 8 §; EIS 63/1999, 7 artikla; Lappi-Seppälä ym. 2013, 41, 191.)

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeus koskee perus- ja ihmisoikeuksia, jotka on kirjattu perustuslakeihin, kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin kuten myös lukuisiin erillissopimuksiin. Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan näin ollen jokaisen oikeutta määrätä omasta itsestään niin kuin Suomen perustuslaissa ihmisoikeuksista säädetään, jokaisen oikeus on omaan henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen sekä turvallisuuteen. Kyse on Amnesty Internationalin (2018) mukaan perusoikeuksista kuten syrjinnän kiellosta ja oikeudesta henkilökohtaiseen vapauteen, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Nämä säädökset ja sopimukset itsemääräämisoikeudesta koskevat luonnollisesti myös jokaisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Toisin sanoen, jokaisella on oikeus päättää miten, milloin ja kenen kanssa haluaa olla seksuaalisessa kanssakäymisessä, kunhan sillä ei loukata toisen osapuolen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Kiriakos ja muut (2020, 84) toteavat, että seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu molempien osapuolien vapaaehtoinen seksuaalinen teko, joka voidaan molempien osapuolien yhteysymmärryksessä syntyneellä ja haluamalla tavalla, toteuttaa vaikka toinen osapuoli osallistuisi siihen passiivisesti tai vähäeleisesti. (Amnesty International 2018; PL 731/1999, 7 §.)

Itsekriminointisuoja

Itsekriminointisuojaalla tarkoitetaan oikeutta olla itse myötävaikuttamatta oman syyllisyyden selvittämiseen. Tähän yleismaailmalliseen ihmisoikeusperiaatteeseen perustuu myös vastaajan oikeudesta poiketa totuudesta sekä esitutkinta että

tuomioistuimen käsittelyssä. Vastoin parempaa tietoaankin vastaaja voi vaieta täysin, kiistää häntä vastaan esitetyt väitteet ja tosiseikat tai kertoa tapahtumien kulun tarkoituksen mukaisesti väärin. Jokelan (2012, 28) mukaan on kuitenkin selvää, että vaikeneminen tai totuudenvastainen kertomus tapahtumista ei ole välttämättä vastaajan kannalta edullinen vaihtoehto, sillä tuomioistuimella on vapaa todistusharkinnan mukainen oikeus arvioida myös vastaajan menettelyn merkitystä, vaikka toisaalta tuomioistuin ei voi perustaa tuomitsemista yksinomaan vastaajan vaikenemisen perusteelle. (Esitutkintalaki 805/2011, 4:3 §; Oikeudenkäymiskaari 4/1734, 17 luku.)

Yhdenvertaisuus lain edessä

Yhdenvertaisuus periaatteen mukaisesti, jokainen on lain edessä yhdenvertainen. Ketään ei tule asettaa eri arvoiseen asemaan minkään henkilöön liittyvän syyn perusteella. Säädöksellä syrjinnänkiellosta täsmennetään osaltaan syrjinnänkiellon merkitystä muun muassa lainsoveltamisessa eri viranomaisissa (Lappi-Seppälä ym. 2013, 71). Tämän lainsäädännön pohja on kirjattu Suomen perustuslakiin sekä säädetty kansainvälisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksessa. Tämä on välttämätön osa oikeusvaltioiden oikeusjärjestelyä ja tämä perustavanlaatuinen oikeus on oikeusvaltioissa keskeisimpiä perus- ja ihmisoikeuksia. (PL 731/1999, 6 §; EIS 63/1999, 6 artikla.)

3.2 Raiskausrikoksia koskeva lainsäädäntö

Toisen osapuolen väkivaltainen pakottaminen sukupuoliyhteyteen on ollut rikoslaissa rangaistava teko koko lain voimassaoloajan. Kuitenkin vielä 1970 uudistuksen jälkeenkin sovellettiin eri säädöksiä naisen pakottamiseen sukupuoliyhteyteen taikka siihen rinnastettavaan tekoon miehen kanssa (väkisinmakaaminen), kuin miehen tai naisen pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tai samankaltaiseen tekoon samaa sukupuolta olevan osapuolen kanssa (vapautta loukkaava haureus). (Lappi-Seppälä, Hakamies, Koskinen, Majanen, Melander, Nuotio & Nuutila 2013, 424-425.)

Utraisen (2013,11) mukaan raiskaus rikoksena kuuluu historiallisesti klassisiin rikoksiin, kuten esimerkiksi varkaus tai tappo, raiskaus aiheena ei ole pysynyt juridisesti stabiilina, vaan raiskausta tekona on tutkittu monella eri tavalla. Utrainen

toteaa, että yhteiskunnallisten arvojen- ja rakennemuutosten myötä rikosoikeuteenkin on tullut erilaisia rikosoikeudellisia ratkaisuja. Lääketieteen kehityksellä on myös ollut vaikutusta rikosoikeudellisiin ratkaisuihin. Etenkin naisten aseman muutos yhteiskunnassa on ollut suuressa roolissa seksuaalirikoslainsäädäntöä ja sen myötä raiskaussäädöksiä uudistettaessa. Lappi-Seppälän ja muiden (2013, 425) mukaan seksuaalirikoksia koskevien säädöksien tulkinnassa on tapahtunut huomattavaa kehitystä erityisesti tahdonvaltaisuuden osalta, eli kuinka tiukkaa vastustusta uhrilta on vaadittu. Lappi-Seppälän ja muiden mukaan vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa on katsottu jopa, että uhrin tulisi vastustaa sukupuoliyhteyttä siihen asti, kunnes vastustuksen jatkaminen merkitsisi hänelle itselleen taikka toiselle osapuolelle hengenvaaraa tai sairauden taikka vamman vaaraa. Vaikka käytännössä kynnys ei olekaan ollut niin korkealla, että käytännössä olisi edellytetty tosiasiallista hengen tai terveyden vaaraa, sai suhteellisen laajasti kannatusta käsitys, että naisen tulisi vastustaa sukupuoliyhteyttä 'kaikin tilanteen ja olosuhteisiin nähden käytettävissä olevin keinoin'. Seksuaalirikoksiksi tällä hetkellä muotoutuvilla teoilla suojeltiin entisaikaan täysin muita oikeushyviä ja intressejä kuin seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai integriteettiä. (Utriainen 2013, 11-12; Lappi-Seppälä ym. 2013, 425.)

Korkein oikeus on ottanut kantaa pakottavaan vaaraan tapauksessa KKO 1984 II 49. Tapauksessa vastaaja oli teräaseella uhaten pakottanut autoonsa liftaamalla tulleet 17- ja 18-vuotiaat nuoret naiset riisumaan ja olemaan vuorotellen kanssaan sukupuoliyhteydessä. Vastaaja oli uhannut asianomistajia teräaseella ja tehostaen uhkauksiaan viiltänyt teräaseella toisen asianomistajan posken ja kaulan naarmuille. Muiden olosuhteiden lisäksi yön viileys oli ollut omiaan vaikuttamaan siihen, asianomistajien vähäpukeisuus huomioiden, että he eivät olleet yrittäneet paeta. Korkein oikeus katsoi enemmistäänillä, olosuhteet huomioon ottaen, että oli syytä olettaa pakottavan vaaran olleen tarjona. (KKO:1984-II-49.)

3.2.1 Raiskaus

Raiskauksen muotoutuminen on ollut riippuvainen kulloisenkin ajan yhteiskunnallisista arvoista, normeista ja valtasuhteista. Suomessa vuonna 1994 raiskauksen kriminalisointi ulotettiin myös avioliittoon, mutta jopa vuoteen 1999 asti syytetä ei voinut nostaa eikä tekijää rangaista alaikäiseen kohdistuneesta

seksuaalirikoksesta, mikäli tekijä oli astunut myöhemmin avioliittoon teon kohteen kanssa. Raiskausrikos onkin siirtynyt sittemmin julkisoikeuden puolelta virallisen syytteenalaiseksi rikokseksi. (Utriainen 2013, 13.)

Raikaussäädöksiä on muutettu 2010-luvun alun jälkeen kaksi kertaa. Kesäkuussa 2011 voimaan tuli rikoslain 20 luvun muuttamisesta annetulla lailla 495/2011 sellaisia säädöksien muutoksia, että sukupuoliyhteys avuttomassa tilassa olevan henkilön kanssa tuli rangaistavaksi raiskausrikoksena riippumatta siitä, oliko tekijällä osuutta uhrin avuttomaan tilaan saattamisessa. Aiemmin tekijä voitiin tuomita ainoastaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä, ellei hän ollut itse aiheuttanut uhrin avutonta tilaa. Uudelleen raiskausrikosten lainsäädäntöä arvioitiin vuonna 2014, ja samana vuonna syyskuun alusta tuli voimaan rikoslain 20 luvun muuttamisesta annetulla lailla (509/2014) säädökset, joilla kumottiin 3 § pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Tämän pykälän säädökset ovat nykyään tunnusmerkistöltään raiskausrikoksia. Samalla vähiten vakavan tekemuodon rangaistus nousi entisestä 14 vuorokaudesta neljään kuukauteen vankeutta ja niin ikään enimmäisrangaistusasteikko nousi kolmen vuoden vankeusrangaistuksesta neljään vuoteen. Rikoslain 20 luvun 10 §:n ensimmäisen momentin sukupuoliyhteyden määritelmän laajentuessa laajeni myös raikaussäädöksien soveltamisala. Lisäksi rikoslain 20 luvun 2 §:n ensimmäiseen momenttiin lisättiin kvalifiointiperusteisiin uhrin alle 18 vuoden ikä. (HE 212/2018 vp, 5-6.)

Ajantasaisella raikausta koskevalla kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan yksilön itsemääräämisoikeutta, siltä osin kenen kanssa hän haluaa ja on valmis olemaan sukupuoliyhteydessä. Raikaus on itsessään vakavin mahdollinen seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskeva loukkaus. Raikaussäädökset on porrastettu rikoslaissa kolmeen eri tekemuotoon. Perustekomuotona on raikaus. Muita tekemuotoja ovat törkeä raikaus sekä pakottaminen seksuaaliseen tekoon. (RL 39/1889, 20:1 §.)

Rikoslain seksuaalirikoksia koskevan 20 luvun 1 §:ssä säädetään rangaistavaksi raikaus (27.6.2014/509).

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. (RL 39/1889, 20:1 §.)

Raiskauksesta on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Mikäli raiskaus on huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät tekijät ovat kokonaisuudessaan arvostellen vähemmän vakava kuin mainitut teot, rikoksentekijä tulee tuomita vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin mainitun kaltaisella uhkauksella pakottaa sukupuoliyhteyteen. Alennettua tuomiota ei voida soveltaa, mikäli raiskauksessa on käytetty väkivaltaa. Raiskauksen yritys on rangaistava. (Mts. 20:1 §.)

Pakottaminen

Raiskaukseen pakottaminen katsotaan tunnusmerkistöllisesti siten, että teossa on käytetty väkivaltaa taikka uhattu väkivallalla. Väkivallanteon kohteena voi olla joko teon kohteena oleva henkilö taikka joku toinen henkilö. Silloin kun väkivallan kohteena ja pakottamisen kohteena ei ole sama henkilö, vaan pakotettavan tahto murretaan uhkaamalla toista henkilöä väkivallalla, täyttyvät tunnusmerkistöt uhkauksesta. Väkivallalla pyritään joko estämään pakotetun toimintakykyä tai murtamaan tämän vastustustahto. Väkivallanuhan ei tarvitse olla välitöntä uhkaa, vaan väkivallalla uhkaaminen vastaisuudessa riittää täyttämään tunnusmerkistön. Esimerkiksi uhkaus tehdä väkivallanteko uhatun lapselle, mikäli tämä ei alistu siinä hetkessä sukupuoliyhteyteen, on säädöksen mukaan uhkaamista (HE 6/1997 vp, 172). Uhkauksen pitää olla kuitenkin sellainen, että se voidaan perustellusti katsoa pakottamiseksi. (Lappi-Seppälä ym. 426-427.)

Väkivallan ja väkivallan uhan vakavuutta ei ole erikseen kuvattu säädöksissä, mutta teon kohteelta ei voida vaatia itsensä tai toisen henkilön vaarantamista ehkäistäkseen teko. On riittävää, että teon kohteena oleva henkilö osoittaa selvästi vastustavansa sukupuoliyhteyttä (HE 6/1997, 172). Voidaan puhua pakottamisesta, mikäli käytetty väkivalta tai sen uhka on riittävää murtaakseen toisen henkilön tahdon. Olosuhteet vaikuttavat siihen, kuinka voimakasta tai välitöntä väkivallanuhkaa edellytetään.

Mikäli uhka saattaa itsensä vaaraan on olosuhteisiin nähden hyvin vähäiset, lieväkin väkivallanuhka voi johtaa tilanteessa tahdonmurtamiseen. Sen sijaan uhkaaminen myöhemmin tapahtuvalla väkivallalla edellyttää lähtökohtaisesti vakavaa väkivallanuhkaa, jota uhatun on olosuhteista johtuen vaikeaa torjua. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 427.)

Puolustuskyvyttömyys

Raiskaus on myös sellainen teko, jossa teon kohteena oleva henkilö saatetaan puolustuskyvyttömään tilaan. Rikoslaissa mainitaan toisen saattamisesta tiedottomaan tilaan tai pelkotilaan taikka muuhun sellaiseen tilaan, jossa henkilö on käytännössä kykenemätön puolustautumaan. Sääöksessä ei edellytetä, että puolustuskyvyttömässä tilassa tulisi vastustaa sukupuoliyhteyttä. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 427-428.)

Tiedoton tila voi olla tajuttomuutta, mutta se voi ilmentyä myös muuna tiedottomuutena tai tahdon puuttumisena esimerkiksi rajun pahoinpitelyn tai lääkeaineiden vuoksi. Pelkotila voi tehdä puolustuskyvyttömäksi, kun kohteena oleva henkilö tuntee puolustautumisen liian vaaralliseksi tai ei muutoin pelkonsa vuoksi kykene toimimaan tahdonvaltaisesti. Esimerkiksi asuntoon murtautunut henkilö voi saada asukkaan murtautumisellaan niin syvään pelkotilaan, jossa teon kohteena oleva henkilö alistuu ilman nimenomaista uhkausta sukupuoliyhteyteen. Toisena esimerkkinä vastaavasta pelkotilasta voi olla henkilöllä, joka on saanut autokyydin toiselta henkilöltä ja tajuaa auton liikkeellä ollessa kuljettajan olevan tilassa, jossa vähäinkin vastustaminen olisi omiaan johtamaan väkivallankäyttöön (HE 6/1997 vp, 173). (Lappi-Seppälä ym. 2013, 428.)

Vaikkei teon kohteena oleva henkilö olisikaan tiedottomassa tilassa, tulee kysymykseen myös esimerkiksi lääkkeillä tai huumaavilla aineilla aikaansaatu tahdottomuus. Pelkkä huumaavan aineen vaikutuksen alaisena oleminen ei itsessään riitä, vaan teon kohteeksi joutuessa tulee todella olla puolustuskyvyttömässä tilassa. Huumaavista aineista mainittakoon unilääke, alkoholi tai muu huumaava aine (HE 6/1997 vp, 173). Lappi-Seppälän ym. (2013) Honkasalon (1970) mukaan hypnoosilla toisen tiedottomaan tilaan ajaminen voi tulla kysymykseen.

Keston vaikutus törkeysarvioinnissa

Raiskauksen kestolla voi olla vaikutusta törkeysarvioinnissa, mutta tapahtuman kestolle ei ole kuitenkaan asetettu selkeitä määreitä. Paljon otsikoissakin olleen niin sanotun ”Kemin väkisinmakaamisjutun” käsittelyssä on herättänyt paljon keskustelua raiskauksen keston vaikutus teon törkeysarviointiin. Korkein oikeus katsoi tapausta (KKO:1998:3550) koskevassa tuomiossaan, jossa sovellettiin aiempaa lakia, ettei voitu katsoa törkeysarviointia lieventävänä asiana, sitä että väkisinmakaamisen kesto oli ollut suhteellisen lyhyt. Toisaalta korkein oikeus totesi lausunnossaan myös, että tekoa arvioitaessa tavanomaista törkeämmäksi voitaisi katsoa muun muassa teon kohdetta alistavan tilanteen pitkittäminen. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 428).

Ikä

Raiskaukseen kohdistuvissa säädöksissä ei ole asetettu ikään kohdistuvia rajoituksia, mutta rikosoikeudellinen vastuuikäraja alle 15-vuotiaan syyntakeettomuudesta on säädetty rikoslaissa (3:4.1 §) ja koskee niin ikään myös raikaussäädöksiä.

Syyntakeettomalla tarkoitetaan sitä, että tekijä on tekoa tehdessään ollut vailla ymmärrystä ja tästä syystä on rangaistusvastuustaan vapaa. Toisin sanoen alle 15-vuotiaasta ei voida tuomita raiskauksesta. Raiskauksen kohdistuessa alle 18- tai 16-vuotiaaseen henkilöön, voi kyseeseen tulla myös lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (20:6 §) tai törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (20:7 §). (Lappi-Seppälä ym. 2013, 426.)

Tahallisuus

Raiskauksessa tahallisuuteen liittyvät ongelmat liittyvät yleisesti tilanteisiin, jossa teon kohteen vastustus on murrettu suhteellisen lievää väkivaltaa käyttäen tai suhteellisen lievän väkivallan uhallä. Tekijän tulisi ymmärtää, että teon kohteena oleva henkilö on taipunut tahtoon säädöksessä edellytetyn väkivaltaisen menettelyn seurauksena. Kun taas puolustuskyvyttöntä tilaa hyväksikäyttäen tehdyssä raiskauksessa tekijän on miellettävä, että hän käytöksellään tai menettelyllään on saattanut kohteen säädöksessä tarkoitettuun puolustuskyvyttömään tilaan, joka on ollut edellytys sukupuolilyhteyteen alistumiselle. Tahallisuutta arvioitaessa ei ole merkityksellistä, onko tekijä vasta saatettuaan kohteen puolustuskyvyttömään tilaan

päättänyt käyttää tilaa hyväkseen vai oliko se alun perin tarkoitushakuista. Eli ajatus teon toteuttamisesta on voinut syntyä vasta, kun tekijä on huomannut saattaneensa toisen puolustuskyvyttömään tilaan. Raikaussäädöksessä ei oteta kuitenkaan tahallisuutta arvioitaessa huomioon sellaista tilaa, johon tekijä ei ole myötävaikuttanut omalla menettelyllään. Esimerkiksi jos jälkeenpäin vedotaan puolustuskyvyttömään tilaan perustellen vahvaa päihtymystä, joka on syntynyt itse itsensä tuohon tilaan saattamalla. (Lappi-Seppälä ym. 428-429.)

Avuton tila

Rikoslaissa (20:1 §) tarkoitettua avutonta tilaa tarkoitetaan silloin, kun henkilö on puolustuskyvytön tai kyvytön muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan tilaa, jossa henkilö ei psyykkisen tai fyysisen esteen vuoksi ole pystyvä joko lainkaan tai ainakaan merkittävästi estämään toisen osapuolen menettelyä. Tiedottomuudella tarkoitetaan joko henkilön tajutonta tilaa tai alkoholin, unilääkkeiden tai muista huumaavista aineista johtuvaa tiedotonta tilaa. Puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan pääasiallisesti esimerkiksi lääkkeitä tai huumaavista aineista aiheutunutta tahdottomuutta, vaikka uhri ei olisikaan tiedottomassa tilassa. Ainoastaan huumaavan aineen vaikutuksen alaisena oleminen ei riitä, mikäli se ei ole aiheuttanut tosiasiallisesti tilaa, jossa henkilö olisi kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Nukuksissa oleva henkilö katsotaan puolustuskyvyttömäksi, vaikka hän ei olisikaan alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena. Puolustuskyvyttömyyttä saattaa aiheuttaa myös pysyväluontoinen sairaus tai vammaisuus. Säädöksen soveltaminen ei edellytä pysyvyyttä, joten lyhytaikainenkin sairaus tai heikon terveydentilan aiheuttama heikkous taikka vastaava puolustuskyvytön tila voi tulla kysymykseen säädöstä soveltaessa. Pelkotilalla taas tarkoitetaan sellaista avutonta tilaa, joka pelon aiheuttamana lamauttaa puolustuskyvyn sen takia, että uhri pitää puolustautumistaan liian vaarallisena tai hän ei pelkonsa takia ole kykenevä toimimaan omaa tahtoaan kunnioittaen. (HE 212/2018 vp, 11; RL 39/1889, 20:1 §.)

Yritys

Raiskauksen yritys on rangaistava. Rikoksen yrityksen osalta rikoslaissa (5:1 §) säädetään, että teko katsotaan yritykseksi silloin kun tekijä on aloittanut rikoksen

tekemisen ja saanut toiminnallaan aikaan tilanteen, jossa on olemassa vaara rikoksen syntymiselle. Rikoksen yrityksestä on kyse myös silloin, kun vaaran syntymättä jääminen johtui ainoastaan satunnaisista syistä. Yrityksestä ei voida rangaista, mikäli tekijä on vapaaehtoisesti jättänyt rikoksen täyttämisen tai muuten estänyt tunnusmerkistössä tarkoitetun rikoksen syntymisen. (RL 39/1889, 5:1-2 §.)

Lähtökohtaisesti ei voida puhua raiskauksen yrityksestä, jos sukupuoliyhteys on tapahtunut. Lappi-Seppälän ym. (2013, 429) mukaan Honkasalo (1970) määrittelee raiskauksen ja raiskauksen yrittämisen rajan kulkevan siinä, kun sukupuolielimet ovat yhtyneet tai muunlaisen sukupuoliyhteyden kohdalla, vastaavaksi rinnastettava kehoon tunkeutuminen on tapahtunut. Väkivaltaisen raiskauksen kohdalla yritysvaihe alkaa siitä, kun teon kohteena olevaa henkilöä aletaan uhkailla tai häneen taikka toiseen henkilöön on kohdistettu väkivaltaa, tavoitteena sukupuoliyhteys. Tiedottomassa tilassa tai muutoin puolustuskyvyttömän kohdehenkilön teon yritysvaihe alkaa siitä, kun sukupuoliyhteyttä tavoitteleva toiminta on aloitettu toimilla, joilla pyritään saattamaan kohdehenkilö puolustuskyvyttömäksi tai tiedottomaan tilaan. Eli kun tekijä on aloittanut sukupuoliyhteyttä tavoittelevan toiminnan ja rikoksen tekemisen toimilla, joilla asettaa kohdehenkilö vaaraan. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 429.)

Ojalan (2014, 96) mukaan raiskauksen yrityksestä on ollut oikeuskäytännössä kysymys esimerkiksi tilanteessa, jossa asianomaiset ovat aluksi molemmat hyväilleet vapaaehtoisesti toisiaan. Myöhemmässä vaiheessa toinen osapuoli on kuitenkin tuonut ilmi haluttomuutensa sukupuoliyhteyteen, jonka jälkeen tekijä on väkivaltaa käyttäen onnistunut riisumaan ainakin osittain uhrin vaatteet ja yrittänyt päästä sukupuoliyhteyteen toisen osapuolen kanssa. Mikäli sukupuoliyhteys ei ole kuitenkaan onnistunut, puhutaan yrityksestä. Tällaisessa tilanteessa voi tulla arvioitavaksi, onko tekijä luopunut yrityksestään vapaaehtoisesti. Oikeuskirjallisuudessa on todettu yhtenä tyypiesimerkkinä tilanne, jossa poliisi tai vartija on saapunut tekopaikalle juuri ennen kuin tekijä on saattanut yrityksensä loppuun asti. Tekijän vapaaehtoisuutta arvioitaessa on otettava huomioon konkreettiset, ulkoisesti havainnoitavat tosiseikat. Vapaaehtoisuutta arvioitaessa otetaan huomioon myös rikoksen tunnusmerkistö sekä sen rakenne. Eli käytännössä, onko tekijä luopunut rikoksen tekemisestään vapaaehtoisesti siten, ettei hän olisi pystyessään toteuttanut sitä. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 429; Ojala 2014, 95-97.)

3.2.2 Törkeä raiskaus

Raiskaus on katsottava törkeänä raiskauksena ja rikoksentehtyjä on tuomittava vankeuteen törkeästä raiskauksesta tai törkeän raiskauksen yrityksestä vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi, mikäli:

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi,

4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla. (RL 39/1889, 20:2 §.)

Raiskaus on myös törkeä, mikäli se katsotaan kokonaisarvostelussa törkeäksi.

Törkeästä raiskauksesta on tuomittava vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Törkeä raiskauksen yritys on rangaistava. (Mts. 20:2 §.)

Vakava seuraus

Kun uhrille on aiheutettu raiskauksessa vakava seuraus, arvostellaan raiskaus törkeänä. Vakavaksi seuraukseksi katsotaan vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus ja hengenvaarallinen tila (RL 39/1889, 20:2 §). Teon törkeäksi arvioitaessa, edellytetään seurausta teosta. Vaarallisella tavalla toteutettu teko itsessään ei riitä täyttämään tunnusmerkistöä törkeästä raiskauksesta. Säädöksessä on nimenomaisesti todettu, että teon tahallisuus tulee ulottua myös vakavien seurausten tuottamiseen. Kohtaa arvioitaessa voidaan nojautua arvioimaan säädöstä törkeästä pahoinpitelystä (RL 39/1889, 21:6 §) vastaavalla kvalifiointiperusteella, tämän säädöksen tulkinnassa syntyneen käytännön mukaisesti. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 430.)

Erityisen tuntuva kärsimys

Kun tekijöinä on yhtä useampi tai tekoa tehdessä aiheutetaan erityisen tuntuva fyysistä tai psyykkistä kärsimystä, on raiskaus katsottavissa törkeäksi. Raiskauksen kohteelle katsotaan törkeysarvioinnin mukaan aiheutuneen erityisen tuntuva kärsimystä silloin, kun tekijöitä on ollut useita, vaikkei tekijöistä yhtä useampi olisikaan ollut sukupuoliyhteydessä teon kohteen kanssa. Tekijöiksi siis katsotaan myös tekijät, jotka ovat olleet mukana raiskauksen mahdollistavassa väkivallassa tai väkivallalla uhkailussa, ilman fyysistä kontaktia raiskauksen kohteeseen. (HE 6/1997 sp, 174; RL 39/1889, 20:2.1 §.)

Alle 18-vuotias lapsi

Rikoslain 20 luvun 2 §:n kolmanteen kohtaan säädettiin uudesta kvalifiointiperusteesta vuoden 2014 uudistuksien yhteydessä lailla 509/2014. Tämä kolmannen kohdan kvalifiointiperuste tulee kyseeseen, jos teon kohteena on alle 18-vuotta nuorempi lapsi. Tähän kvalifiointiperusteeseen ei liity itsessään tulkinnanvaraisuutta, sillä ikä ei ole tulkinnan varainen asia. Tätä kvalifiointiperustetta arvioitaessa tulee kuitenkin kysymykseen tahallisuutta koskevat kysymykset. (RL 39/1889, 20:2 §.)

Poikkeava tekotapa

Poikkeavaa tekotapaa käsittelee samaisen säädöksen neljäs kohta, jonka mukaan raiskauksen törkeysarviointiin voi vaikuttaa, jos raiskauksen tekotapa on erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä. Raakuuden osalta painopiste on fyysisen väkivallan karkeudessa. Julmaksi tekotapa voidaan arvioida, mikäli on käytetty esimerkiksi puolustuskyvyttömässä tilassa olevaan kohdistunutta väkivaltaa. Tällaiset erityisen raakat ja julmat tekotavat ovat niin ikään kvalifiointiperusteita. Erityisen nöyryyttävänä voidaan pitää esimerkiksi tekoa, joka on tehty uhrin läheisen ihmisen nähden. (HE 6/1997 vp, 174; Lappi-Seppälä ym. 2013, 430.)

Vakava väkivalta

Viidentenä ja viimeisenä kohtana tässä kvalifiointia koskevassa säädöksessä on vakavaa väkivaltaa koskeva kohta. Mikäli raiskauksen teossa on käytetty tekovälineenä erityisen vaarallista esinettä tai muuten uhattu erityisen vakavalla väkivallalla, täyttää se kvalifiointiperusteet. Kysymyksessä voi olla mikä tahansa hengenvaarallinen esine tai ampuma- tai teräase. Raiskauksessa ei edellytetä, että esine olisi ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava, toisin kuin törkeässä ryöstössä (RL 39/1889, 31:2 §) ja törkeässä pahoinpitelyssä (RL 39/1889, 21:6 §). (HE 6/1997 vp, 174; Lappi-Seppälä ym. 2013, 431.)

Kokonaisarvostelu

Jokseenkin säännönmukaisesti rikoslain 20:2 §:n ensimmäisessä ja kolmannessa kohdassa mainitut perusteet katsotaan kokonaisarvostelussa tekotavoiltaan törkeiksi. Toisin kuin säädöksen toinen kohta, jossa mainitaan useamman henkilön tekemä raiskaus ei välttämättä ole kokonaisarvostelussa törkeä, jos esimerkiksi vain yksi tekijä syyllistyy varsinaisesti sukupuoliyhteyteen ja muiden tekijöiden osuus on katsottavissa niin vähäiseksi, ettei kokonaisarvostelussa tekoa voida katsoa törkeäksi. Neljännen kohdan kvalifiointiperusteeseen liittyvät soveltamiskysymykset liittyvät teon tahallisuuteen eli tiesikö tekijä tahallisuuden edellyttämällä tavalla kohteen olevan alle 18-vuotias. Viidennessä kohdassa tarkoitetun hengenvaarallisen esineen käyttämistä voidaan joissain tapauksissa katsoa niin vähäiseksi teon sisältämän väkivallan ja uhan osalta, että sitä ei voida katsoa kokonaisarvostelussa sen perusteella törkeäksi. Myöskään vakavalla väkivallalla uhkaamista ei voida pitää kokonaisarvostelussa törkeänä tekemuotona, mikäli uhkauksen toteuttaminen ei olosuhteet huomioon ottaen ollut riittävän todennäköisiä. (RL 39/1889, 20:2 §.)

Säädökset raiskauksesta (557/2014) sekä törkeästä raiskauksesta (509/2014) ovat tulleet voimaan tällaisenaan hallituksen esityksen pohjalta hyväksyttynä lakina 1. syyskuuta 2014. Nämä ovat vahvistettu hallituksen esityksen 216/2013:n pohjalta 27. kesäkuuta 2014. (RL 39/1889, 20:2 §.)

3.2.3 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa rikosoikeudellista suojaa pyritään turvaamaan lainsäädöksillä ulottuen koskemaan kaikkia seksuaalisesti olennaisia tekoja. Muuhun kuin sukupuoliyhteyteen pakottava seksuaalinen teko on kriminalisoitu rikoslain 20 luvun 4 §:ssä. Tässä säädöksessä käytetty seksuaalisen teon määritelmä sisältyy raiskaussäädöksissäkin käytettyyn seksuaaliseen tekoon. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 433; RL 39/1889, 20:10.2 §.)

Rikoksenteijä, joka väkivallalla tai uhkaamalla pakottaa tai yrittää pakottaa toisen henkilön muuhun kuin raiskaukseksi tai törkeäksi raiskaukseksi katsottavaan tekoon tai alistamaan sellaisen teon kohteeksi ja se on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon on tuomittava myös rikoksenteijä, joka käyttää hyväkseen toisen tiedostamattomuutta, sairautta, vammaisuutta, pelkotilaa tai muuta avutonta tilaa, jossa toinen on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saaden toisen ryhtymään edellä mainittuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja näin olennaisesti loukkaa tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaaliseen tekoon pakottamisesta rikoksenteijä on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Yritys pakottamisesta seksuaaliseen tekoon on rangaistava. (RL 39/1889, 20:4 §.)

Ojalan (2014, 165) mukaan säädös pakottamisesta seksuaaliseen tekoon pitää sisällään raiskaukseen nähden samoja elementtejä, mutta käsittää muun kuin sukupuoliyhteyden. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon on näin ollen sääntelyn rakenteelta vastaava kuin raiskaus, mutta pakottamisesta seksuaaliseen tekoon on sukupuoliyhteyden sijasta pakottamista muuhun seksuaaliseen tekoon tai tekoihin. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon käsittää ensinäkin väkivallan käyttämisen, mutta myös uhkaus voi olla pakottamisessa seksuaaliseen tekoon väkivallan käytöllä uhkaamisen lisäksi myös muunlaista uhkaamista. Toisekseen säädös pakottamisesta seksuaaliseen tekoon pitää sisällään myös uhrin tiedottoman tilan tai muun puolustuskyvyttömyyden hyväksikäyttämisen siten, että tiedottomassa tai puolustuskyvyttömässä tilassa olevaan uhriin kohdistettu seksuaalinen teko, tulee arvioitavaksi pakottamisena seksuaaliseen tekoon. (Ojala 2014, 165-166.)

Ojalan (2014, 166) mukaan olennaisia rikoksen tunnusmerkistötekijöitä pakottamisessa seksuaaliseen tekoon on pakottaminen uhkaamalla joko väkivallalla tai muuta uhkaa käyttämällä. Taikka seksuaalinen teko, joka olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tekotavassa on olennaista arvioida se, onko uhri tiedottomuuden, sairauden, pelkotilan, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan vuoksi kyvytön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan omaa tahtoaan. (Mts. 166.)

Säädökset pakottamisesta seksuaaliseen tekoon on asetettu voimaan tällaisenaan 1. tammikuuta 1999. Säädos on vahvistettu 24. heinäkuuta 1998 hallituksen esityksen pohjalta seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamisesta. (RL 39/1889, 20:4 §.)

Sukupuoliyhteyden määritelmä

Rikoslain 20 luvun 10 § määrittää rikoslaissa tarkoitetun sukupuoliyhteyden toiminnaksi, jossa sukupuolielimellä tehtävää tai sukupuolielimeen taikka peräaukkoon kohdistuva seksuaalinen tunkeutuminen toisen henkilön kehoon taikka toisen henkilön sukupuolielimen ottamista omaan kehoonsa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tunkeutuminen toisen kehoon joko sukupuolielimellä tai sukupuolielimeen, mutta myös esineellä tapahtuvaa seksuaalista tunkeutumista on pidettävä sukupuoliyhteytenä. (RL 39/1889, 20:10.1 §.)

Seksuaalisen teon määritelmä

Seksuaalinen teko määritellään rikoslain 20 luvun 10 §:n toisessa momentissa sellaiseksi teoksi, jossa tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioiden on seksuaalisesti olennaisia. Seksuaalisesti olennaisena tekoa voidaan pitää, kun tekijä tavoittelee teollaan seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä. Seksuaalisen kiihotuksen tai tyydytyksen ei tarvitse kohdistua suoranaisesti tekijään itseensä. Joitakin tekoja voidaan katsoa seksuaalisen tyydytyksen saamisena, vaikka tekijä itse vaikuttaisikin suhtautuvan tyydytyksen saamiseen välinpitämättömästi. Esimerkiksi vaikka teon tavoitteena olisikin muiden kuin uhrin tai tekijän kiihottaminen, uhrin pakottaminen hyväilemään toista seksuaalisesti voi olla säädöksessä tarkoitettu seksuaalinen teko. Säädestä sovelletaan myös sellaisissa teoissa, joissa uhri pakotetaan ryhtymään häneen itseensä kohdistuvaan seksuaaliseen

tekoon. Rangaistavana tekomuotona, vaginaalisen ja anaalisen sukupuoliyhteyden lisäksi, voi olla myös oraalinen sukupuoliyhteys. Merkityksellistä ei myöskään ole onko tekijä samaa vai eri sukupuolta teon kohteen kanssa. Määritelmäsäädöksen laajuus pohjautuu luvun tavoitteena olevasta pyrkimyksestä suojata jokaisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta sukupuolineutraalisti sekä riippumatta siitä, mitä seksuaalista suuntautumista rangaistava teko ilmentää. (Lappi-Seppälä ym. 2013, 433-435; RL 39/1998, 20:10.2 §.)

4 Kansalaisaloite raiskauksen määrittelemisestä suostumusperusteiseksi

Kansalaisaloite on vähintään viiden äänioikeutetun Suomen kansalaisen tekemä aloite, jolla voidaan ehdottaa uutta lakia, muutosta jo voimassa olevaan lainsäädäntöön tai olemassa olevan lain kumoamista. Kansalaisaloite tulee koskea Suomen lainsäädäntöön liittyvää muutosta, uudistusta tai kumoamista. Lisäksi kansalaisaloitteen tulee olla yhteiskunnallisen merkityksen ja ehdotuksen lainsäädännön tarpeellisuuden mukaisesti perusteltu, jotta se olisi validi. Kansalaisaloitteen tulee saada 50 000 kannatusilmoitusta kuuden kuukauden sisällä, jotta se etenee eduskunnan käsiteltäväksi. Kannatusilmoituksia voi kerätä joko kirjallisena paperille, verkossa oikeusministeriön ylläpitämässä verkkopalvelussa tai Viestintäviraston hyväksymässä vireillepanijan järjestämässä verkkopalvelussa. (Kansalaisaloite.fi-palvelu.)

4.1 Suostumus2018-kampanja

Kansalaisaloitetta raiskauksen määritelmän muuttamiseksi suostumusperusteiseksi luotsaava Suostumus2018-kampanja käynnistettiin 5. kesäkuuta 2018 yksityishenkilöiden, kansalaisjärjestöjen, nuorisojärjestöjen ja puolueiden luotsaamana, tavoitteenaan muuttaa raiskaussäädös rangaistavaksi suostumuksen puutteen kautta. Kampanjassa ovat olleet mukana seuraavat kansalaisjärjestöt ja yhteisöt;

- Allianssi ry,
- Amnesty International Suomen osasto ry,
- #dammenbrister-kampanja,
- Feministinen ajatushautomo Hattu,
- Fem-R ry,
- Hivpoint,
- Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijakunta HUMAKO,
- Ihmisoikeusliitto ry,
- Itä-Suomen yliopiston ylioppilaskunta – ISYY,
- Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijakunta – METKA,
- Monika-Naiset liitto ry,
- Naisasialiitto Unioni ry,
- Naisjärjestöjen Keskusliitto ry,
- Naisjärjestöt Yhteistyössä NYTKIS ry,
- Naisten linja ry,
- Opiskelijoiden liikuntaliitto ry,
- Oulun yliopiston ylioppilaskunta,
- Paremman lastensuojelun puolesta ry,
- Psykologien Sosiaalinen Vastuu ry,
- Regnbågsankan rf.,
- Rusetti – Vammaisten naisten valtakunnallinen yhdistys ry,
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry,
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry,
- Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry,
- Suomen Psykologiliitto ry,
- Suomen Un Women ry,
- Suomen ylioppilaskuntien liitto,
- Tampereen yliopiston ylioppilaskunta – Tamy,
- Turun ammattikorkeakoulun opiskelijakunta – TUO,
- Väestöliitto,
- Åbo Akademis Studentkårs styrelse
- sekä vaikuttajia eri poliittisilta tahoilta.

Nämä tahot keräsivät Suostumus2018-kansalaisaloitteeseen 5. joulukuuta 2018 mennessä 55 682 kannatusilmoitusta sähköisesti kansalaisaloitepalvelussa. (Suostumus2018. Kampanja.)

4.2 Tavoitteet ja perustelut

Suostumus2018-kampanjan ajaman kansalaisaloitteen tavoitteena on muuttaa rikoslain 20 luvun raiskausrikoksia koskevat säädökset suostumusperusteisiksi.

Kansalaisaloitteen pääasiallinen tarkoitus on muuttaa raiskauksen määritelmää rikoslaissa siten, että raiskaukseksi lasketaan teko, jossa uhrilta ei ole saatu suostumusta sukupuoliyhteyteen. Tämä parantaa yksilön vapautta jokaisen perustavanlaatuisen ihmisoikeuteen eli seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. (KAA 2/2019 vp.)

Suostumuksella tarkoitetaan tässä kansalaisaloitteessa vapaaehtoisuuteen pohjautuvan yhteisymmärryksen tai sopimuksen alaista seksuaalista tekoa tai yhdyntään osallistumista. Kansalaisaloitteella raiskausrikoksia koskevaa säädäntöä halutaan selkeyttää siten, että raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkistöksi nostettaisiin suostumuksen puute. Kansalaisaloitteella halutaan muuttaa ajantasainen lainsäädäntö sellaiseksi, että sukupuoliyhteyden osapuolen tai osapuolten taikka seksuaalisen teon kohteena olevan henkilön vastustuksen puutetta ei missään tapauksissa katsottaisi suostumukseksi. Näillä muutoksilla pyritään suojaamaan yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta nykyistä paremmin. (Suostumus2018. Kansalaisaloite; KAA 2/2019 vp.)

Kansalaisaloitteen (KAA 2/2019 vp.) mukaan nykyinen rikoslain 20:1 §:n toisen momentin säädös on ongelmallinen yksilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja sen puolustamisen kannalta. Esitetään, että mikäli raiskaukseen ei tekohetkellä liity muuta kuin henkilöön kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa taikka sen uhkaa, momentti edellyttäisi, että uhrin tulisi olla puolustuskyvyttömässätilassa tai kykenemätön muodostamaan tai ilmaisemaan omaa tahtoaan. Mikäli uhrin toimintakyky olisi tallella, mutta hän ei olisi huumattuna, unessa tai muuten toimintakyvytön, häneltä edellytetään puolustautumista tekijää vastaan. Kykenemättömyys voi johtua myös pelkotilasta, mutta aloitteen mukaan raiskaussäädöksiä tulisi selkeyttää suostumuksen puuttuessa teko olisi aina raiskaus.

Kansalaisaloitteessa esitetään ehdotus suostumuskriteeristöstä, jolla pyritään määrittämään milloin suostumus ei ole validi. Esimerkiksi kansalaisaloitteen muutoksissa ehdotetaan, että raiskaussäädökseen lisätään kohta törkeästä piittaamattomuudesta. Törkeäksi piittaamattomuudeksi katsottaisi tekijän suhtautuminen piittaamattomasti ilmeiseen epäselvyyteen suostumuksesta tai kun tekijällä on syytä epäillä, ettei suostumusta sukupuoliyhteyteen ole annettu. (Suostumus2018, kansalaisaloite.)

Kansalaisaloitteella ehdotetaan lisäksi 20:5 §:n seksuaalisen hyväksikäytön poistamista seksuaalirikoksista. Niin, että seksuaalisen hyväksikäytön sijasta sukupuoliyhteyttä asemaa tai uhrin riippuvuussuhdetta hyväksikäyttävää tulisi aina rangaista raiskauksena. Ehdotuksena on, että pykälä seksuaalisesta hyväksikäytöstä poistettaisiin kokonaan ja se sisällytettäisiin ensimmäisen pykälän raiskaussäädöksen suostumuskriteeristöön. Tällä kohdalla törkeästä piittaamattomuudesta pyritäisiin selkeyttämään lakia siten, että vastuu suostumuksen selvittämisestä on yksin tekijällä. Ehdotuksen mukaan, näin parannettaisiin uhrin asemaa madaltamalla ilmoituskynnystä. Seksuaalirikoslainsäädäntöä uudistamalla suostumusperusteiseksi parannettaisiin prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista. (Mts.)

Kansalaisaloite (Suostumus2018, kansalaisaloite) perustelee muutoksien tarpeellisuutta myös sillä, että seksuaalista väkivaltaa edeltävissä tilanteissa tekijän ja uhrin välillä vallitsee usein valtaepätasapaino, joka puolestaan on omiaan tekemään mahdolltomaksi autenttisen, vapaan tahdon muodostamisen ja sen ilmaisemisen. Kansalaisaloitteen mukaan ajantasainen lainsäädäntö asettaa uhrille vastuun vastustaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa tekoa. Raiskauksen määrittelemisen suostumusperusteiseksi itsessään ei riitä kansalaisaloitteen mukaan ratkaisemaan tämän hetkistä problematiikkaa heikosta uhrin asemasta. Mutta törkeällä piittaamattomuudella täydennetty säädös tukee sitä, että vastuu suostumuksen selvittämisellä on yksin tekijällä.

Kansalaisaloitteen perusteluissa todetaan myös, että epäselviksi vastustuksen ilmaisuiksi saatetaan tällä hetkellä tulkita uhrin suusanalliset kiellot tai harkittu passiivisuus oman vahingoittumisen minimoimiseksi. Epäselväksi vastustukseksi saatetaan tulkita tällä hetkellä myös viitekehukseen sopimattomat tahdonvastaiset ilmaukset. Viitaten kykenemättömyyteen, perusteluissa viitataan vuonna 2015

Tukholman Karoliinisen instituutissa (Tiihonen Möller, 2015) tehtyyn tutkimukseen, jonka mukaan jopa 70% raiskauksen uhreista saa kataleptisen jäätymisreaktion, mikä tarkoittaa, että uhri jähmettyy niin, ettei ole kykenevä liikkumaan, saati vastustamaan tekijää. Tutkimukseen haastateltiin 298 raiskauksen uhreiksi joutunutta. (Suostumus2018, kansalaisaloite; Rikosuhripäivystys 1/2017, 30.)

CEDAW-komitean kehoitus Suomelle

Suostumus2018-kampanjan (Suostumus2018, kansalaisaloite) perusteluissa vedotaan myös YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean eli CEDAW-komitean seitsemännessä määräaikaisraportissa olevaan kehotukseen, jonka mukaan Suomen lainsäädännöstä tulisi poistaa vaatimukset, joiden mukaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava teko tehdään väkivaltaisesti tai väkivallan uhalla. CEDAW-komitea kehottaa määrittelemään seksuaalisesti loukkaavan teon uhrin suostumuksen mukaan. CEDAW-komitea tuo esille, vuoden 2014 Suomen loppupäätelmiä ja suosituksia koskevassa lausunnossaan, raiskausrikosten tuomitsemisprosentin olevan tilastollisesti vain 17,5%, joka on huomattavasti alhaisempi kuin muissa rikoksissa. (CEDAW/C/FIN/7, kohdat 18-19.)

Sukupuolijakauma

Raiskausrikokset kohdistuvat lähes poikkeuksetta naisiin. Esimerkiksi poliisin tietoon vuonna 2018 tulleiden raiskausrikosten epäillyistä tekijöistä 99,6 prosenttia oli miehiä ja ainoastaan 0,4 prosenttia naisia, kun taas uhreista 97 prosenttia oli naisia ja 3 prosenttia miehiä (Rikollisuustilanne 2018, 71). Toisena esimerkkinä vuoden 2019 tilastoissa Tilastokeskuksen mukaan 99,53 prosenttia uhreista on ollut naisia (Leppäniemi 2020, 3.3). Sukupuolineutraaleja uhritapauksia ei tilaston mukaan ole vuonna 2019 ollut yhtäkään. Näin ollen on hyvin perusteltua aihetta käsiteltäessä käytetty naisen asemaa korostava konteksti.

5 Säädösvalmistelu

Kansalaisaloite (KAA 2/2019 vp) raiskauksen määritelmän muuttamiseksi suostumusperusteiseksi keräsi tarvittavan kannatuksen määräaikaan 5. joulukuuta 2018 mennessä. Kannatusilmoituksia tarpeeksi saanut kansalaisaloite siirtyi digi- ja väestötietoviranomaisen tarkistuksen ja hyväksymisen jälkeen eduskunnan käsiteltäväksi. Eduskunnan lakivaliokunta päätti yhdistää aloitteen hallituksen esityksen (212/2018 vp) käsittelyyn ja näin se sisällytettiin osaksi rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta.

5.1 Oikeusministeriön asettamispäätös ja työryhmän toimikausi

Oikeusministeriö asetti 11. huhtikuuta 2019 eduskunnan lausuman (EV 305/2018 vp, 1) mukaisella asettamispäätöksellä (VN/1984/2019) työryhmän valmistelemaan seksuaalirikoksia koskevaa kokonaisuudistusta. Oikeusministeriö asetti hankkeen tavoitteeksi valmistella hallitusohjelman mukaisesti seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusehdotuksen sellaiseksi, että se kehittäisi Suomea entisestään turvallisemmaksi oikeusvaltioksi. Asettamispäätöksen mukaan, kansalaisaloitteen tavoitteiden osalta, työryhmän tehtävänä oli valmistella raikkaussäädöksistä sellaisia, että ne vahvistavat suostumuksen asemaa raiskauksen tunnusmerkistöissä. Säädöksiä muotoseikkojen tuli sisältää asialliset rangaistussäädökset vastoin toisen ilmaisevaa tahtoa tapahtuvasta sukupuoliyhteydestä. Työryhmän tuli myös ottaa selvää ja arvioida, voisiko suostumuksen asemaa vahvistaa mahdollisesti myös muilla muutoksilla, kuten puhtaasti suostumuksen puutteen tai suostumuksen ja nykyainsäädännön tunnusmerkistöjen yhdistelmään perustavalla raikkaussäädöksellä. Työryhmän tehtävänä oli arvioida avutonta tilaa koskevien säädöksiä ulottuvuutta ja tarkoituksenmukaisuutta, huomioon ottaen muut muutokset. Lisäksi työryhmän tuli tehdä tarvittavia muutoksia muotosehdotuksen perusteluihin tai sääntelyyn. (Kansalaisaloitteen valmistelu ja vireillepano; Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus – OM007:00/2019 säädösvalmistelu.)

Työryhmän tehtävänä oli huolehtia siitä, että ehdotukset täyttävät suhteellisuusperiaatteen, täsmällisyyden sekä ennakoitavuuden periaatteet säädöksissä. Työryhmän valmistelussa tuli ottaa huomioon kriminalisointiperiaatteet,

perusoikeuksien yleiset rajoitteet sekä kaikki muut rikosoikeudelliset periaatevaatimukset kuten syyllisyysperiaate. Työryhmän tuli myös ottaa huomioon, ettei seksuaalisen itsemääräämisoikeuden turvaamiseen koskevilla säädöksillä rajoitettaisi aikuisten välistä suostumuksellista seksuaalista kanssakäymistä. (Asettamispäätös VN/1984/2019, 3.)

Oikeusministeriö asetti työryhmän puheenjohtajaksi oikeusministeriön erityisasiantuntijan Sami Kiriakosin ja oikeusministeriön toisen erikoisasiantuntijan Katriina Paakkasen työryhmän jäseneksi sekä sihteeriksi. Muiksi työryhmän jäseniksi asetettiin sisäministeriöstä poliisitarkastaja Juha Tuovinen, Helsingin käräjäoikeudesta käräjätuomari Riikka Rask, valtakunnansyyttäjävirstosta kihlakunnansyyttäjä Yrjö Reenilä, Suomen Asianajajaliitosta asianajaja Liisa Tarvainen, Helsingin yliopistosta rikosoikeuden professori Sakari Melander, Lapin yliopistosta rikosoikeuden professori Minna Kimpimäki, Amnesty International Suomen osastolta Otava Piha sekä oikeuspsykologian dosentti Julia Korkman.

Työryhmä on kuullut eri asiantuntijatahoja, esimerkiksi Korkeimmasta oikeudesta, Helsingin poliisilaitokselta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta, Väestöliitolta sekä Helsingin tyttöjen talolta. Työryhmän toimikauden tuli päättyä asettamispäätöksen mukaisesti 30. toukokuuta 2020, mutta tosiasiallisesti se päättyi 30. kesäkuuta 2020. Viivästys johtui työryhmän työn keskeytymisestä syksyllä 2019, jolloin Suomen EU:n puheenjohtajuuskausi vaati työtä. (Asettamispäätös VN/1984/2019, 3-4; Kiriakos ym. 2020, 9-10.)

5.2 Työryhmän esitys

Sanna Marinin hallitusohjelman mukaan, suostumuslausekkeen osalta, seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus toteutetaan, lähtökohtana koskemattomuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden korostaminen (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma, 91). Hallitusohjelman mukaan rikoslain raiskauksen tunnusmerkistöllinen määritelmä uudistetaan suostumuksen puutteeseen perustuvaksi, huolehtien oikeusturvasta. Kiriakos ja muut (2020, 13) toteavat esityksen yhteenvedossa, että lakivaliokunta on käytännössään tuonut jo aiempina vuosina esiin tarpeen seksuaalirikossäädöksiä kokonaisuudistuksen toteutumiseen. Peruslakivaliokunta on lausunnossaan vuonna 2014 katsonut, että

seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksessa on syytä arvioida mahdollisuudet kehittää säädöksiä suostumuksen puutteen kautta perustuvaa kirjoitustapaa kohti, niin että nämä säädökset korostaisivat raiskauksen luonteen itsemääräämisoikeutta ja ihmisoikeutta loukkaavana rikoksena.

Muutosehdotukset

Seksuaalirikoksia koskevat uudet säädökset, raiskaussäädöksiä suostumuksen osalta, muutettaisiin Kiriakosin ja muiden (2020, 89) mukaan suostumusperusteiseksi. Nämä raiskaussäädökset toteutettaisiin niin, että raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi tulisi sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei ole osallistunut siihen vapaaehtoisesti. Säädöksen yksinkertaistamiseksi säädöksissä määriteltäisiin erikseen raiskausrikos rangaistavaksi tilanteessa, jossa uhri on saatu sukupuoliyhteyteen tai pakotettu siihen uhkauksella. Tällä katettaisiin myös kaikki nykyisessä lainsäädännössä raiskaukseksi rangaistavat teot.

Kiriakosin ja muiden (2020, 89) mukaan raiskaussäädöksissä olevaa avutonta tilaa laajennettaisiin ja selvennettäisiin tunnusmerkistöllisesti etenkin pelkotilan osalta. Säädökseen lisättäisiin erikseen voimakas päihtymystila ja heikentynyt tajunnantila, joka ei ole omiaan tekemään henkilöä tiedottomaksi, mutta saattaa poissulkea uhrin mahdollisuudet muodostaa tai ilmaista omaa tahtoaan. Keskeiseksi muutokseksi tulisi myös se, että säädöksessä otettaisiin huomioon äkkinäiset tilanteet. Säädöksestä poistettaisiin maininta varsinaisesta puolustuskyvyttömyydestä. Näillä muutoksilla katettaisiin kaikki tilanteet, joissa uhrilla ei ole ollut kykyä, tilaisuutta tai hänen on muusta syystä ollut mahdotonta muodostaa tai ilmaista omaa tahtoaan. Tällaiset tilanteet olisivat uudistuksen myötä tunnusmerkistöllisesti tyhjentävästi perusmuotoisia raiskauksia. Samalla tapaa muutettaisiin muita seksuaalirikoksia koskevia säädöksiä suostumusperusteiseksi. Seksuaalinen kajoaminen korvaisi nykyisen säädöksen pakottamisesta seksuaaliseen tekoon. Edellytyksenä tässä säädöksessä olisi, että seksuaalinen teko olisi omiaan olennaisesti loukkaamaan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Raiskaussäädöksen törkeää tekemuotoa muutettaisiin esityksen mukaisesti niin, että sen kvalifiointiperusteisiin lisättäisiin vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan

käyttäminen. Törkeän raiskauksen sisältö pysyisi lähtökohtaisesti samana ja näin perusmuotoisen raiskauksen suostumusperusteisuus vaikuttaisi myös törkeän tekemuodon tunnusmerkistöllisessä arvioinnissa. Seksuaaliseen kajoamiseen säädettäisiin myös aiemmin puuttuva ankarampi tekemuoto. (Kiriakos ym. 2020, 90.)

Toteuttamisvaihtoehdot

Kiriakos ja muut (2020, 109) ovat valmistelleet esitykseensä kolme toteuttamisvaihtoehtoa, jotka toisivat raiskaussäädöksiin suostumusperusteisuuden, oikeusturvan huomioon ottaen. Karkeasti jaotellen vaihtoehtoista ensimmäinen on ”ei tarkoittaa ei” -mallin mukainen eli täyttyykö raiskauksen tunnusmerkistöt sukupuoliyhteyteen johtaneella teolla, kun toinen osapuoli on jollakin tapaa ilmaissut vastentahtoisuutensa. Toinen ja kolmas vaihtoehtoista taas on ”kyllä tarkoittaa kyllä” -mallin mukainen eli täyttyykö raiskauksen tunnusmerkistöt sukupuoliyhteyteen johtaneella teolla, silloin kun toinen osapuoli ei ole ilmaissut suostumustaan.

Kiriakos ja muut (2020, 110-111) toteavat esityksessään, että yksi toteuttamisvaihtoehtoista on sellainen, jonka perusteella koko työryhmän esitystä on käyty eri osa-alueiltaan läpi. Tämä toteuttamisvaihtoehto on sellainen, jonka työryhmä esittää johdonmukaisuutensa vuoksi konkreettisimmaksi toteuttamisvaihtoehdoksi:

1 § Raiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka

- 1) Saa toisen kanssaan tai kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai pakottaa hänet siihen uhkauksella tai*
- 2) Käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuuden, heikentyneen tajunnantilan, voimakkaan päihtymystilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai tilanteen äkillisyyden vuoksi, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.*

Yritys on rangaistava. (Kiriakos ym. 2020, 110-111.)

Vaihtoehdolla vältettäisiin Kiriakosin ja muiden (2020, 113-114) mukaan ”suostumus”-termillä raiskaussäädöksessä mahdollisuus siitä, että sillä saatettaisiin luoda sellainen käsitys, että sukupuoliyhteyteen johtanut teko on raiskaus, jos toinen osapuoli ei ole ilmaissut nimenomaisesti suostumusta tai jollakin määrättyllä tavalla. Termin ”suostumus” käyttö ei jätä näin ollen tilaa sille, että toisen osapuolen tahto tai vapaaehtoisuus sukupuoliyhteyteen voi olla selvää muunlaisenkin käytöksen perusteella. Termin käyttö saattaisi luoda käsityksen nimenomaisen tai tietynlaisen suostumuksen edellyttämistä, jota voidaan pitää perusoikeuksien ja kriminalisointiperiaatteiden kannalta ongelmallisina.

Vaihtoehdolla saavutettaisiin Kiriakosin ja muiden (2020, 114) mukaan se, että rangaistavuus ei edellyttäisi väkivaltaa tai sen uhkaa. Raiskauksesta olisi vaihtoehdon mukaan tuomittava sukupuoliyhteyteen johtanut teko, jossa toinen osapuoli ei ole kykenevä osoittamaan vastentahtoisuuttaan, vaikka häneltä ei puuttuisikaan edellytykset muodostaa tai ilmaista omaa tahtoaan.

Termin ”vapaaehtoinen osallistuminen” etuna voidaan Kiriakosin ja muiden (2020, 114-115) mukaan pitää sitä, että se kuvaa hyvin tavanomaisena pidettävää hyväksyttävää seksuaalista kanssakäymistä eli vastavuoroista yhteisymmärryksessä tapahtuvaa seksuaalista toimintaa, johon molemmat osapuolet osallistuvat omasta vapaasta tahdostaan. Toisaalta termi ilman täsmennyksiä voitaisiin joissain yhteyksissä ymmärtää ainoastaan pakottamisen vastakohtana. Perusteluissa onkin tarkoitus tämentää sanamuodon sisältöä siinä määrin, että olisi selvää, ettei pelkällä pakottamisen puuttumisella voisi tehdä osallistumisesta vapaaehtoista.

Kiriakos ja muut (2020, 115) toteavat esityksen kokoavissa päätelmissään koskien raiskaussäädöksiä, että terminologian ja kirjoitustavan valinnassa on otettava huomioon rikoslainsäädännön sisäinen johdonmukaisuus, kirjoittamisperinne ja laillisuusperiaatteen vaatima täsmällisyys sekä tarkkarajaisuus. Tarkoitus on rangaista uusissa raiskaussäädöksissä siitä, että henkilö saatetaan tahdonvastaisesti sukupuoliyhteyteen ja riippumatta siitä, onko tekoa aktiivisesti vastustettu vai ei. Tunnusmerkistöllisyys täytyisi sanamuotojen mukaan, vaikka kyse ei olisikaan pakottamisesta tai avuttoman tilan hyväksikäyttämisestä, vaan olennaista olisi tekoon kohdistuneen henkilön tahto. Esityksessä todetaan, että suostumuksen puutteeseen perustuva raiskaussäädös ei välttämättä merkitse sitä, että siinä tulisi käyttää

nimenomaisesti sanaa ”suostumus” vaan suostumusperusteinen raiskaussäädös voidaan kirjoittaa myös erilaisella terminologialla.

Kiriakosin ja muiden (2020, 115-116) esityksessä korostetaan, että raiskauksen tunnusmerkistöiden täyttymisen näkökannalta olennaisessa sukupuoliyhteyden alkamishetkessä ja etenemistä edeltävässä hetkessä on yleensä jonkinlaista osapuolten välistä viestintää. Näin ollen yhden osapuolen käsitys toisen osapuolen tahdosta osallistua tai olla osallistumatta sukupuoliyhteyteen ei yleisesti muodostu ”tyhjästä”. Raiskauksen tunnusmerkistöjen täyttymistä ei arvioitaisi siis ainoastaan sen perusteella, mitä osapuolten tahdosta on voinut ilmetä välittömästi sukupuoliyhteyden alkamisen hetkellä. Ojala (2014, 84) tuo ilmi oleellisen yksityiskohdan siitä, että vaikka osapuolet olisivat kiistatta yhteisymmärryksessä aloittaneet sukupuoliyhteyden, on osapuolilla oikeus peruuttaa suostumuksensa teon aikana, mikäli teko on mahdollista keskeyttää.

Ehdotetut rangaistusasteikot

Työryhmän esityksessä (Kiriakos ym. 2020, 93) todetaan, että seksuaalirikoksia koskevat uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät jonkin verran seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen tunnusmerkistöistä laajenemista. Raiskaussäädöksiä tunnusmerkistöihin oleellisesti kytköksissä olevaa sukupuoliyhteyden määritelmää myös laajennettaisiin, joka laajentaisi vieläkin enemmän rangaistavuuden alaa. Niin ikään raiskaussäädöksiä tulisi koskemaan seksuaalirikosten rangaistusten ankaroituminen, joka on myös sisällytetty osaksi seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta. Raiskauksen perustekomuodosta tuomittaisiin 1-6 vuoden vankeusrangaistus ja törkeästä tekemuodosta 2-10 vuoden vankeusrangaistus. Seksuaalisen kajoamisen osalta rangaistusasteikko olisi neljästä kuukaudesta neljään vuoteen ja törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta 1-6 vuoden vankeusrangaistus. (Kiriakos ym. 2020, 93-94.)

Esityksen mukaan rangaistusasteikko raiskauksen perustekomuodon osalta pysyisi nykyisellään, vain säädöksen soveltamisala laajenisi. Raiskauksen perustekomuodon kolmannessa momentissa säädetty lievempi tekemuoto jäisi myös pois. Jatkossa monet nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavat tekemuodot olisivat sovellettavissa raiskausrikoksen tunnusmerkistöihin. Näin ollen raiskausrikosten

tosiasiallinen rangaistusasteikko ankaroituisi nykyiseen verraten ja raiskausrikoksen soveltamisalaan tulisi tekoja, jotka nykyisellä lainsäädännöllä olisi rangaistavissa lievemmän rangaistusasteikon mukaisesti. Törkeän tekomuodon raiskausrikoksen rangaistusasteikko pysyisi nykyiseen lainsäädäntöön verraten samana. Törkeän tekomuodonkin soveltamisala laajenisi tunnusmerkistöjen laajentumisen myötä vastaavaksi raiskauksen perustekomuodon kanssa. Lisäksi törkeän raiskauksen tunnusmerkistöt täyttyisivät jatkossa törkeää pahoinpitelyä alemman asteisella vakavalla väkivallalla, joka taas korottaisi tämänkaltaisiin tekoihin sovellettavaa rangaistusasteikkoa. Näin ollen myös törkeän raiskauksen osalta tosiasialliset rangaistusasteikot ankaroituisivat nykyiseen verraten. (Mts. 95.)

Ehdotuksessa seksuaaliseen kajoamiseen sovellettaisiin ankarampia rangaistusasteikkoja, kuin nykyisessä pakottamisessa seksuaaliseen tekoon. Nykyisen kolmen vuoden enimmäisrangaistuksen määrää nostettaisiin neljään vuoteen vankeutta. Säädös seksuaalisesta kajoamisesta olisi laajempi soveltamisalaltaan etenkin, kun säädöksestä tulisi törkeä tekomuoto, joka olisi omiaan ankaroittamaan merkittävästi sukupuoliyhteyksiä koskevia seksuaalista itsemäärämisoikeutta loukkaavien tekojen rangaistavuutta. (Mts. 95.)

Yhteiskunnalliset vaikutukset

Työryhmän esityksen (Kiriakos ym. 2020, 98) pääasiallisiksi yhteiskunnallisiksi vaikutuksiksi, ehdotetuilla lainmuutoksilla raiskauksen suostumusperusteisuudesta, todettiin seksuaalista itsemäärämisoikeutta ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan sekä raiskauksen uhriksi joutuneiden henkilöiden aseman ja oikeusturvan vahvistaminen. Vapaaehtoisuuden perusteella tunnusmerkistöllisesti määriteltävä raiskausrikos korjaisi nykyisen sääntelyn soveltamisessa havaittuja puutteita ja ongelmia. Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva raiskauslainsäädäntö osoittaisi muissakin kuin pakotteen tai avuttoman tilan hyväksikäyttämisen alaisuudessa tehtyjen seksuaalientekojen seksuaalisen loukkaavuuden vakavuutta. Kiriakosin ja muiden (2020, 98) mukaan voidaan arvioida, että nämä säädösmuutokset edistävät yleisesti yksilön seksuaalista itsemäärämisoikeutta sekä henkilökohtaisen koskemattomuuden kunnioittamista. Tällä tavoin yleiset asenteet muuttuvat, mikä voi vaikuttaa myös raiskausrikostekijöiden käyttäytymiseen niissä rajoissa kuin se kriminalisoinnilla ylipäättään on mahdollista. (Kiriakos ym. 2020, 98.)

Kiriakosin ja muiden (2020, 99) mukaan sukupuoliyhteys tai muu seksuaalinen kanssakäyminen ei jatkossakaan vaatisi osapuolien vapaaehtoisuuden ilmaisemista nimenomaisesti sanallisella ilmaisulla tai muulla määrätyllä tavalla. Tällä varmistetaan se, ettei rikosoikeudellinen sääntely menisi tarkoitustaan pidemmälle eikä näin ollen rajoittaisi hyväksyttävää aikuisten välistä seksuaalista käyttäytymistä. Lisäksi seksuaalirikoksia, sisältäen raiskausrikokset, koskevat säädökset muodostaisivat kokonaisuudessaan nykyistä selkeämmän ja johdonmukaisemman säädösten kokonaisuuden, jonka odotetaan edistävän lain soveltamisen yhtenäisyyttä. (Mts. 99.)

Kiriakos ja muut (2020, 101) kertovat uudistuksen perimmäisen tavoitteen olevan seksuaalirikosten määrän vähentäminen ja tätä kautta erityisesti naisten turvallisuuden sekä turvallisuuden tunteen parantaminen. Kiriakos ja muut toteavat, että ehdotetuilla uudistuksilla ja niiden taustalla olevan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden korostamisen voidaan jo itsessään arvioida olevan edistystekijä sukupuolten välisen tasa-arvon ja etenkin naisten oikeuksien kehittämisessä. (Mts. 101.)

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Kiriakos ja muut (2020, 102-104) arvioivat esityksessä raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöt täyttävien tekojen soveltamisalan selkeytyvän, mikä arvion mukaan helpottaisi tuomioistuimien käsittelyä. Rangaistavuuden ala laajenisi laajentuneen soveltamisalan seurauksena. Esityksen mukaan etenkin sellaisten tekojen, joissa ei ole käytetty väkivaltaa, tulisi enemmän käsiteltäviksi niin esitutkinnassa, syyteharkinnassa kuin tuomioistuimessakin. Esityksen mukaan voidaan olettaa, että rangaistavuuden alaa laajentavien uudistusten osalta viranomaisille tulisi käsiteltäväksi jonkin verran enemmän rikosasioita raiskausten ja seksuaalisen kajoamisen osalta. Ehdotetun rangaistusasteikkojen ankaroitumisen ja soveltamisalan laajenemisen myötä rikostapausten määrän arvioidun kasvun arvioidaan lisäävän vankilukua. Vankiluvun kasvaessa kasvaisi samalla kustannukset. Esityksessä todetaan, olevan vaikea arvioida millaisista muutoksista on kyse, jos rangaistuskäytäntöjen uudistus toteutuisi esityksen mukaisesti. Näin siitä syystä, ettei ole kyse ainoastaan rangaistustason noususta, vaan lisäksi merkittävistä muutoksista tunnusmerkistöjen soveltamisalan osalta. (Kiriakos ym. 2020, 102-104.)

Pakkokeinolaissa (806/2011) säädettyjen pakkokeinojen osalta esityksessä todetaan, että monen pakkokeinon käyttö on sidoksissa rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen, muiden edellytysten ohella. Kun rangaistusasteikkoa korotettaisiin edellä kerrotun (ks. 31) mukaisesti, pakkokeinojen käyttöala lisääntyisi ainakin jonkin verran. Esimerkkinä nykyisen raiskausrikoksen vähemmän vakavamman tekemuodon siirtyminen varsinaiseksi merkitsisi, että näiden rikosten esitutkinnan osalta tulisi uusina keinoina käyttöön viranomaisen, avustajan, lääkärin tai julkaisijan asiakirjojen takavarikointi taikka jäljentäminen, tekninen kuuntelu sekä tekninen katselu. (Kiriakos ym. 2020, 108.)

Työryhmän toimikauden päättymisen jälkeen aloitettiin lausuntokierros 10. heinäkuuta 2020 alkaen. Lausuntoja tuli yhteensä 46 kappaletta ja toimikausi päättyi 30. syyskuuta 2020.

Käsittelyn nykytila

Opinnäytetyötä tehdessä kansalaisaloite raiskauksen määrittelemisestä suostumusperusteiseksi oli edelleen käsittelyvaiheessa. Kuitenkin oikeusministeriön työryhmän julkaisussa seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksesta todetaan, että ehdotetut lait kuten suostumusperusteisuuden perustuva raiskaus, on tarkoitettu tulemaan voimaan. Kysymys on enää jatkon kannalta muotoseikoista ja siitä, hyväksyykö eduskunta lait sellaisenaan. Viitaten kuitenkin eduskunnan 18. syyskuuta 2019 pidettyyn täysistuntoon (PTK 33/2019 vp), jossa käsiteltiin kansalaisaloitteen tavoitteita, voidaan todeta eduskunnan olleen melko yksimielisiä ja raiskauksen määrittelemisen suostumusperusteiseksi rikoslakiin on saamassa kannatuksensa. (Kiriakos ym. 2020, 98.)

Vertailuvaltiot

Työryhmän esityksessä (Kiriakos ym. 2020) tehdään kansainvälistä vertailua tarkoituksena selvittää raiskausrikosten sääntelymalleja eri maissa. Perinteisesti Suomen kannalta merkityksellisinä vertailuvaltioina on pidetty Ruotsia, Norjaa, Tanskaa ja Saksaa. Raikaussäädökset ovat muuttaneet suostumusperusteiseksi Ruotsi, Saksa ja Islanti, joten niiden valtioiden raikaussäädöksiin on esityksessä

kiinnitetty erityistä huomiota. Esitykseen on nostettu myös Ranskan seksuaalista ahdistelua koskevat säädökset. (Kiriakos ym. 2020, 127.)

Varsinaista vertailua esityksessä ei olla toteutettu, vaan on tuotu esimerkinomaisesti seksuaalirikoksia koskevista säädöksistä kunkin valtion osalta. Vertailu ei olisi validia muiden valtioiden lainsäädännön poikkeavuuksia vuoksi. Esimerkeistä Ruotsin rikoskaaressa (*brottsbalk*) säädetään seksuaalirikoksista (*sexulbrott*) vuoden 2018 uudistusten voimaantulon jälkeen (1.7.2018) siten, että vapaaehtoinen osallistuminen (*deltar frivilligt*) on säädösten keskiössä. Ruotsin hallitus on tilannut Brottsförebyggande rådetilta arvion raiskaussäädöksiä muutosten vaikutuksista. Raportti julkaistiin 15. kesäkuuta 2020. Raporttia ei kuitenkaan esityksessä huomioitu, julkaisuaikataulun vuoksi. (Kiriakos ym. 2020, 127.)

Brottsförebyggande rådetin raportin (2020, 7) mukaan raiskauksista nostettujen syytteiden ja tuomioiden määrä on lisääntynyt huomattavasti sen jälkeen, kun raiskaussäädöksiä uudistus on otettu käyttöön. Tämä rikostentorjuntaneuvoston arvio on tehty verraten kaikkia naisiin kohdistuneita raiskaustuomioita. Vuoden 2017 raiskaustuomiot on noussut 333:een raiskaustuomioon vuonna 2019. Raiskaustuomiot ovat lisääntyneet tämän tiedon valossa 75 prosenttia. Raportissa todetaan, että uudistus on vaikuttanut raiskausrikosten määrään enemmän kuin on luultu. (Brottsförebyggande rådetil 2020, 7)

6 Johtopäätökset

Ajantasaiset rikoslain 20 luvun raiskaussäädökset ollaan kansalaisaloitteen pohjalta muuttamassa suostumusperusteisiksi. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia ilmiötä raiskaussäädösten muuttamisesta nykyisestä väkivallan tai sen uhkaan perustuvasta sääntelystä suostumusperusteisiin raiskaussäädöksiin, niin pitkälle kun se on opinnäytetyön ja lainuudistusprosessin aikataulun kannalta ollut mahdollista. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä on selvittää suostumusperusteisten raiskaussäädöksiä tavoitteet eli mitä uudistuksella tavoitellaan. Opinnäytetyössä perehdytään kansalaisaloitteen (Suostumus2018) tavoitteisiin ja sen käsittelyyn eduskunnassa sekä asiantuntijatasolla.

Tutkiessa ilmiötä tuli esille, että peruslakivaliokunta on jo lausunnossaan vuonna 2014 todennut, että seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksessa on syytä arvioida mahdollisuudet kehittää säädöksiä suostumuksen puutteen kautta perustuvaa kirjoitustapaa (Kiriakos ym. 2020, 13-15). Jonka lisäksi samana vuonna YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea CEDAW-komitea on kehottanut Suomea tarkistamaan seksuaalilainsäädöksiä sellaisiksi, että ne tukisivat yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta niin, että niistä poistettaisiin vaatimus väkivallasta tai väkivallan uhasta (CEDAW/C/FIN/7, kohta 18). Suostumus2018-kampanja on luotsannut kansalaisaloitetta (KAA 2/1019 vp), jonka tavoitteina on ollut nykyaikaistaa raiskaussäädökset suostumusperusteisiksi, siten kuin on monilta osin esitetyn perustein aiheellista.

Eduskunnan käsittelyyn päätynyt kansalaisaloite sekä seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus kokonaisuudessaan on monelta osin tarpeellinen kehityskohta Suomen lainsäädännössä. Erityisesti raiskausrikos on rikosoikeudellisten tunnusmerkistöjen valossa sellainen rikos, että se on vaatinut ajoittaista tarkastelua siinä kohdin missä yhteiskunnalliset arvot ja rakenteet ovat muuttuneet. Utriainen (2013, 12) toteaaakin raiskauksen tunnusmerkistöjen muotoutumisen olleen riippuvaista kulloisenkin ajan yhteiskunnallisista arvoista, normeista ja valtasuhteista. Näin ollen on tarpeellista, että raiskaus historiallisesti klassisena rikoksena, ei ole pysynyt juridisesti stabiilina, vaan sitä on tutkittu niin yhteiskunnallisen kuin lääketieteellisenkin kehityksen valossa. Eritoten naisten aseman yhteiskunnallinen muutos on suuressa roolissa seksuaalirikoslainsäädäntöä ja niin ikään raiskaussäädösuudistuksia. Seksuaalirikoksien, mutta erityisesti raiskausrikoksia koskevien säädösten tulkinnassa, on tapahtunut jo ennen tulevia uudistuksia huomattavaa kehitystä, etenkin tahdonvaltaisuuden osalta.

Tutkimuksesta käy ilmi, että kansalaisaloitteen tavoitteena, ja näin ollen uudistuksien perustavanlaatuisena tavoitteena, on saada raiskauksesta teko, jossa uhrilta ei ole saatu suostumusta sukupuoliyhteyteen. Seksuaalirikoslainsäädäntöön tehtävillä uudistuksilla on tavoiteltu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden aseman parantamista. Uudistukset ovat omiaan tukemaan ja parantamaan naisten asemaa yhteiskunnassa. Toisin sanoen uudistuksilla tavoitellaan raiskaussäädösten päivittämistä nyky-yhteiskunnan arvojen ja normien tasolle. Tutkimuksessa tulee esille asiantuntijoiden arvion mukaan uudistuksen mahdollisuus

ja tätä myötä tavoite vaikuttaa mahdollisten raiskaustentekijöiden käyttäytymiseen. Tällä tavoitellaan edelleen mahdollisten uhrien aseman parantamista. Uudistuksella tavoitellaan myös raiskausrikosten selkeyttämistä nostamalla keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi suostumuksen puute. Uudistuksilla tavoitellaan myös sitä, että vastuu suostumuksen selvittämisestä on jatkossa yksin tekijällä. Lisäksi uudistusten tavoite on parantaa prosessuaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista.

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoitus on selvittää, millaisia vaikutuksia uudistuksilla on raiskaussäädösten tunnusmerkistöjen näkökulmasta. Todelliset vaikutukset tulevat selville vasta lakiuudistuksien myötä ja tutkimusvaiheessa voidaankin löytää varsinaiseen tutkimuskysymykseen vain arvioita. Tutkimuksen toteutusvaiheessa ei ole tullut selville missä muodossa uudistukset tullaan tosiasiallisesti toteuttamaan ja mitkä niiden todelliset vaikutukset tulee tunnusmerkistöjen valossa olemaan. Tutkimuskysymykseen ollaan näin ollen vastattu sen tiedon valossa, millainen raiskaussäädösten todellinen terminologinen muoto tulisi todennäköisemmin olemaan.

Tutkimuksessa selvisi, että raiskaussäädösten esitetyt uudistukset tuovat mukanaan monenlaisia vaikutuksia. Uudistusten oleellisin merkitys myös tunnusmerkistöjen valossa on nostaa keskeiseksi tunnusmerkistötekijäksi suostumuksen puute. Tämän uudistuksen vaikutuksesta laki määrittää raiskauksen suostumuksen puutteen kautta, eikä määrittelemällä raiskausta lähtökohtaisesti väkivallan tai sen uhkaan perustuvaksi teoksi. Tällä uudistuksella tuetaan entisestään oikeushyvinä seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja integriteettiä, jotka ovat ajan hengen mukaisia nyky-yhteiskunnan arvoja. Uudistukset tukevat oleellisilta osin uhrin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa, jolla vahvistetaan myös seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja oikeusturvan asemaa. Sen myötä vaikutus näkyy myös tasa-arvon ja naisten oikeuksien kehityksessä.

Tutkimuksesta selviää, että määrittämällä raiskausrikoksen tunnusmerkistöt vapaaehtoisuuden kautta, korjataan nykyisessä lainsäädännössä havaittua problematiikkaa suostumuksen osalta. Raiskauksen tunnusmerkistöistä poistetaan tämän hetkinen ”puolustuskyvyttömyys” ja lisätään voimakas päihtymys, heikentynyt tajunnantila ja äkilliset tilanteet. Näillä uudistuksilla vaikutetaan nimenomaan tahdonvaltaisuuden arviointiin. Suostumuksen osoittamisen vastuu jää näin ollen yksin tekijälle. Uudistuksien myötä raiskauksesta rangaistaan tekijää, jos uhri on ollut

vastentahtoisesti hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä, riippumatta siitä onko uhrin vastustus ollut aktiivista tai ei. Uudistuksen odotetaan tuovan johdonmukaisuutta ja selkeyttä tuomioistuinkäsittelyihin.

Tutkimuksesta käy ilmi, että raiskausrikossäädöksien uudistuksien myötä rangaistukset välillisin vaikutuksin ankaroituvat. Tunnusmerkistöiltään nykyiset vähemmän vakavat seksuaaliset teot, on sovellettavissa uusien säädöksien mukaisesti raiskausrikoksina. Samalla uudistuksien myötä raiskausrikosten soveltamisala laajenee. Seksuaalinen kajoaminen korvaa nykyisen säädöksen pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, lisäksi siitä tuodaan säädöksiin törkeämpi tekomuoto. Näiden uudistuksien vaikutuksesta ja raiskauksen soveltamisalan laajentuessa tosiasiallinen rangaistusasteikko ankaroituu. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta raiskausrikosten alhaisen tuomitsemisprosentin oletettavasti soveltamisalan laajentumisen myötä nousevan.

Tutkimuksesta ilmenee, että samalla kun rangaistavuuden ala laajenee yhteiskunnan kustannukset lisääntyvät. Esitutkinta-, syyttäjä-, tuomioistuin- ja vankilakulut lisääntyvät ankarampien rangaistuksien myötä. Rangaistusasteikon ankaroitumisen myötä pakkokeinojen käyttöala laajenee jonkin verran. Vähemmän vakavan tekemuodon tunnusmerkistöt täyttävään tekoon, jotka uudistuksen jälkeen täyttää raiskauksen tunnusmerkistöt, voidaan näin ollen käyttää uusia pakkokeinoja. Tällaisia pakkokeinoja ovat viranomaisen, avustajan, lääkärin tai julkaisijan asiakirjojen takavarikointi taikka jäljentäminen, tekninen kuuntelu sekä tekninen katselu.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä on kysymys siitä, miten raiskaussäädöksien uudistukset parantaisivat uhrin asemaa. Tutkimuksessa keskityttiin tutkimaan ja esittelemään raiskaussäädöksiä ajantasaisina lainsäädöksinä, kansalaisaloitteen tavoitteita ja uudistuksen tavoittelemia vaikutuksia. Kaikissa säädöksissä lähtökohtana on turvata uhrin asemaa. Tutkimuksesta ilmenee kuitenkin, että ajantasaiset raiskaussäädökset eivät ole nyky-yhteiskunnan arvojen ja normien mukaisia.

Jo aiempien tutkimuskysymyksien tuloksissa on tullut tavoitteiden ja tunnusmerkistöllisten vaikutusten näkökulmasta ilmi, että uudistukset parantavat monelta osin uhrin asemaa. Tutkimuksesta ilmenee, että uudistus parantaisikin oleellisesti uhrin asemaa. Raiskaussäädöksiin liittyvä kohta suostumuksen

edellytyksestä varmistaa, että uhrin vapaaehtoisuus tulee osaksi selvitystä rikosprosessin jokaisessa vaiheessa.

Raiskauksen ollessa vakavin seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava rikos. Ja kuten edellä todetaan, on uudistuksilla tavoiteltu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden aseman parantamista. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden aseman parantaminen onkin yksi oleellisimmista uhrin asemaa parantavista yksittäisistä tekijöistä.

Raiskaussäädösten uudistuksilla vahvistetaan raiskauksen uhriksi joutuneiden asemaa ja oikeusturvaa.

Tutkimuksen mukaan suostumuslausekkeen tuominen uusiin raiskaussäädöksiin, korostaen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaista koskemattomuuden suojaa, on omiaan lisäämään tietoisuutta ja näin vaikuttamaan yleisiin asenteisiin ja sen myötä todennäköisesti myös mahdollisten raiskausten tekijöiden menettelyyn. Kuitenkin siinä määrin kuin se rikosoikeudellisin keinoin on mahdollista. Tämä taas olisi omiaan parantamaan uhrien asemaa käytännön tasolla.

7 Pohdinta

Opinnäytetyön keskeisenä tavoitteena on tuottaa kokonaisvaltainen kuva raiskaussäädöksiin lisättävän suostumuslausekkeen tuomisesta osaksi uusia raiskaussäädöksiä. Opinnäytetyössä ilmiön kuvaamisessa voidaan nähdä kaksi kokonaisuutta, joilla molemmilla on ratkaiseva merkitys ilmiön ymmärtämisen kannalta. Ensimmäisenä kokonaisuutena ajantasaisten raiskaussäädöksien ja perustavanlaatuisten oikeuksien esittely sekä etenkin raiskauksen perustekomuotoa käsittelevien tunnusmerkistöjen esittely on keskeistä. Aiheen perusteellinen läpikäyminen luo pohjan raiskaussäädösten ymmärtämiselle ja siihen tulevista muutoksista käytännön tasolla. Toisena kokonaisuutena kansalaisaloite, jonka tarkoituksena on nykyaikaistaa raiskausrikokset suostumusperusteisiksi sekä säädösprosessin kuvaaminen kaikkine vaiheineen ja perusteluineen niin pitkälle, kun se on eduskunnan käsittelyssä edennyt. Tämä on keskeistä, sillä täydennetään tietoisuutta uudistuksien sekä uudistuksien merkityksestä tavoitteiden ja vaikutusten

osalta. Ilmiön läpi käyminen on tärkeää, sillä tämänkaltaisella asetelmalla aiheesta ei ole saatavilla tutkimustietoa.

Suostumuslausekkeen tuominen keskeiseksi osaksi raiskaussäädöksiä on ilmiönä sellainen, että yksityiskohtaisella tarkastelulla oli mahdollista tehdä kattava tiedonkeruu, jonka avulla voidaan lisätä ymmärrystä raiskaussäädöksien uudistuksista ja uudistuksien tärkeydestä yhteiskunnallisesti, että raiskauksen uhrien ja mahdollisten raiskaussentekijöiden käyttäytymisen ennaltaehkäisemisen näkökannoilta. Ilmiön kokonaisvaltaisen ymmärryksen voidaan nähdä lisäävän yksilön tietoisuutta naisten asemasta yhteiskunnassa 2020-luvun aikakautena, jolloin jokaisen yksilön henkilökohtainen koskemattomuus sekä itsemääräämisoikeus on korostunut yhteiskunnallisella tasolla.

Yksilön tietoisuuden lisääminen kuvattavasta ilmiöstä voi luoda entistä monipuolisempaa keskustelua, mikä puolestaan lisää mahdollisten raiskausten tekijöiden tietoisuutta uudistuksista. Mahdollisten raiskausten tekijöiden tietoisuus olisi omiaan korostamaan työryhmän esityksen (Kiriakos ym. 2020, 98) mukaista arviota edistävistä vaikutuksista yleisesti yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden kunnioittamista kohtaan, vaikuttaen näin yleisiin asenteisiin ja sen myötä mahdollisten raiskaustentekijöiden käyttäytymiseen, kuitenkin rikosoikeudelliset rajavaisuudet huomioon ottaen. Opinnäytetyön ilmiössä korostuva jokaisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden tärkeys on ajankohtainen muun muassa EU:n ihmisoikeussopimuksen (63/1999) ja, naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan ehkäisemisen ja torjumisen päämääränä olevan, Istanbulin sopimuksen (375/2015) näkökulmasta.

Raiskaussäädösten uudistaminen tuo seksuaalirikoslain uudistusta käsittelevän työryhmän esityksen (Kiriakos ym. 2020, 98) mukaan mukanaan monia vaikutuksia. Säädöksien uudistamisen vaikutuksesta odotetaan muun muassa yksilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden paranevan sekä henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan vahvistuvan. Näin ollen raiskauksen uhriksi joutuneiden asemaa ja oikeusturvaa saataisiin vahvistettua. Uudistuksilla tullaan korjaamaan nykyainsäädännön ongelmia ja puutteita sekä edesautettaisiin tunnusmerkistöllistä arviointia ja johdonmukaisuutta.

Opinnäytetyön rajoitteena voidaan pitää sitä, ettei ole mahdollista vertailla eri valtioiden lainsäädäntöä, joissa suostumuslauseke on jo osana raiskausrikoksia. Vertailu ei olisi validia muiden valtioiden lainsäädännön poikkeavuuksia vuoksi. Näin ollen on mahdotonta perustaa luotettavaa tietoa rikosoikeudellisten säädösten niin sanotusta toimivuudesta, eli miten ne tosiasiallisesti olisivat koventaneet tuomioita tai vaikuttaneet muihin muuttujiin. Joitakin tilastollisia tietoja on esittää, mutta esimerkiksi raiskausrikosten määrään vaikuttaa säädösten tunnusmerkistöllisyys. Kuitenkin Ruotsin rikostorjuntaneuvoston raportin (Brottsförebyggande rådet 2020, 7) mukaan suostumuslausekkeen tuomisella osaksi raiskaussäädöksiä on ollut niin merkittävä vaikutus tuomioihin, että voidaan jollain tasolla olettaa sen olevan vertailukelpoista myös Suomen raiskaussäädösten kanssa. Tämä onkin asia, jota uudistuksen jälkeen on aiheellista tilastoida ja tutkia tulevaisuudessa.

7.1 Luotettavuus

Husan ja muiden (2008, 32) mukaan lähdekriittisyys on välttämätön osa kaikenlaisten lähdeaineistojen valinnassa ja niiden käytössä. Husa ja muut korostavat, että kirjoituksessa tulee pyrkiä käyttämään primäärilähteitä eli niin sanottua ensikäden tietoa. Opinnäytetyön luotettavuus perustuu suurelta osin siinä käytettyyn aineistoon, sillä aineisto koostuu jo valmiiksi olemassa olevasta aineistosta. Aineistoa kerätessä on kiinnitetty erityistä huomiota luotettavuuskysymyksiin.

Kananen (2017, 176) toteaa ennakoivan suunnittelun olevan avain parempaan luotettavuuteen. Opinnäytetyö on toteutettu keräämällä aineistoa ja analysoimalla sitä, toistaen tämä tiedon keruu ja analysointi -sykli niin monta kertaa, että on saatu tutkimuskysymyksiin vastaukset. Lähdekriittisyys on ollutkin lähtökohtana lähdeaineistoa kerätessä ja suunnittelua on tehty jokaisen aineiston keruu ja analysointi -syklin kohdalla ennakoivasti.

Luotettavuus on otettu huomioon lisäksi siinä mitä aineisto sisältää ja mitä varten.

Kananen (2015, 116) toteaa, että luotettavuuden kannalta valmiin aineiston valinnassa ja käytössä kiinnitetään huomiota siihen kuka aineiston on tuottanut, milloin se on kerätty, mitä aineisto pitää sisällään ja miksi aineiston on kerätty.

Opinnäytetyössä erityistä huomiota on kiinnitetty siihen, milloin aineisto on julkaistu, jotta erityisesti lainsäädöksiä koskevat aineistot ovat olleet ajantasaisien säädösten

suhteen relevantteja. Lähdeaineistoa kerätessä on ensimmäisenä valittu ehdottoman relevantit lähteet, kuten ajantasainen lainsäädäntö, hallituksen esitykset sekä lainvalmisteluasiakirjat. Muuten on pyritty käyttämään lähdeaineistona oikeuskirjallisuutta tai oikeusministeriön julkaisuja.

Tieteellisen tutkimuksen yksi luotettavuusmittareista on validiteetti, jolla tarkoitetaan oikeiden asioiden tutkimista (Kananen 2017, 175). Validiteetti on huomioitu tutkimuskysymyksissä, työn rajauksessa sekä lisäksi lähteiden kriittisessä valinnassa. Kaikissa lähteissä on pyritty käyttämään ensisijaisesti primäärlähteitä ja mahdollisimman uutta kirjallisuutta. Oikeuskirjallisuudessa koskien seksuaalirikoksia on otettu huomioon vuoden 2014 seksuaalirikoksia koskeva lakiuudistus, etenkin silloin, kun oikeuskirjallisuudesta ei ole ollut saatavilla sen jälkeen julkaistua vastaavaa teosta. Kaikki tosiseikat on tarkistettu sitä vanhemmasta oikeuskirjallisuudesta. Osa lähteistä on verkkojulkaisuja, mutta niitä voidaan pitää luotettavina, koska julkaiseva taho on luotettava, useimmissa tapauksissa oikeusministeriö.

Lähteet

Amnesty International. 2018. Mikä ihmeen itsemääräämisoikeus?. Julkaistu 13.11.2018. Viitattu 4.11.2020. <https://www.amnesty.fi/mika-ihmeen-itsemaaramisoikeus/>.

Asettamispäätös VN/1984/2019. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto. Annettu 11.4.2019. Viitattu 25.10.2020. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/87af2771-594a-480d-89d1-dffccd851af5/b76b654c-0ea7-4a3b-a3d9-4fd885651c93/ASETTAMISPAATOS_20190415083428.pdf.

Eduskunnan vastaus EV 305/2018 vp – HE 212/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Julkaistu 12.3.2019. Viitattu 2.10.2020. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Documents/EV_305+2018.pdf.

Eduskunnan täysistunto 18.9.2019. Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2019 vp. Raiskauksen määritelmä suostumusperusteiseksi – Suostumus2018. Julkaistu 18.9.2019. Viitattu 3.11.2020. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_33+2019+3.aspx.

Esitutkintalaki 805/2011. Annettu 22.7.2011. Viim. muutos 10.5.2019. Viitattu 1.8.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110805>.

Erika Bergström. 2015. Eduskunnan kirjasto. Oikeuslähteet-tietopaketti. Eduskunta. Viitattu 24.9.2020. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/kotimaiset-oikeuslahteet/Sivut/default.aspx.

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi sellaisena kuin se on muutettuna yhdennellätoista pöytäkirjalla. Annettu 20.5.1999. Viitattu 2.9.2020. <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063#idp446773168>.

Hallituksen esitys 212/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Julkaistu 25.9.2018. Helsinki. Viitattu 10.9.2020.

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180212#idp446069984>.

Hallituksen esitys 6/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevia säännösten uudistamiseksi. 14.2.1997. Helsinki. Viitattu 25.9.2020.

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1997/19970006>.

Husa J., Mutanen A. & Pohjalainen T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.

Ihmisoikeuskeskus. Yhdistyneet kansakunnat – Kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus. Loppupäätelmät Suomen seitsemännestä määräaikaishetimitistä CEDAW/C/FIN/7. Viitattu: 31.10.2020.

<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/1076861/CEDAW-suositukset-FIN-2014-S.pdf>.

Jos joudut rikoksen uhriksi – Rikosasian käsittelyn vaiheet. Oikeusministeriön oikeus.fi-verkkopalvelussa. Viitattu 7.7.2020.

<https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/josjoudutrikoksenuhriksi/rikosasiankasittelynvaiheet.html>.

Jokela, A. 2012. Oikeudenkäynti II: Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Helsinki: Talentum.

Jokela, A. 2018. Rikosprosessioikeus. Helsinki: Alma Talent. Lakimiesliiton kustannus.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 234. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kansalaisaloite: Raiskauksen määritelmä suostumusperusteiseksi – Suostumus2018. KAA 2/2019 vp. Asianumero VN/2718/2018. Aloitteen päiväys 5.6.2018. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaAloite/Documents/KAA_2+2019.pdf.

Kansalaisaloitteen valmistelu ja vireillepano. Kansalaisaloite.fi-palvelu. Viitattu 20.10.2020. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/ohjeet>.

Kiriakos, S., Kimpimäki, M., Korkman, J., Lehtinen, M., Melander, S., Paakkanen, K., Piha, O., Rask, R., Reenilä, L., Tarvainen, L. 2020. Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus - Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2020:9. Viitattu 2.11.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162356/OM_2020_9_ML.pdf.

Korkeimman oikeuden ennakkotapaus 1984-II-49. Väkininmakaaminen – Vapautta loukkaava haureus. Diaarinumero R82/706. Esittelypäivä 6.10.1983. Antopäivä 22.3.1984. Viitattu 9.8.2020. <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/1984/19840049t>.

Korkeimman oikeuden ennakkotapaus 2000:71. Oikeudenkäyntimenettely. Todistelu. Asianomistaja. Diaarinumero R99/204. Antopäivä 13.6.2000. <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2000/20000071>.

Korkeimman oikeuden ennakkotapaus 2013:96. Seksuaalirikos – Pakottaminen sukupuoliyhteyteen. Oikeudenkäyntimenettely. Todistelu – Näytön arviointi. Diaarinumero R2012/187. Esittelypäivä 19.11.2013. Antopäivä 20.12.2013. Viitattu 6.7.2020. <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2013/20130096>.

Korkeimman oikeuden ennakkotapaus 2016:97. Hätävarjelu – Hätävarjeluun liioittelu. Tappo. Todistelu – Näytön arviointi. Todistustaakka. Diaarinumero R2015/715. Antopäivä 23.12.2016. Viitattu 6.7.2020.
<https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2016/20160097>.

Koivukoski, T. 2020. Rikottu enkeli – Nainen bikerien maailmassa. Helsinki: Tammi.

Laki naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 375/2015. Annettu 10.4.2015. Viitattu 16.10.2020.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150375>.

Laki oikeuden käynnistä rikosasioissa 689/1997. Julkaistu 11.7.1997. Viim. muutos 26.4.2019. Viitattu 20.7.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689>.

Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A-M. 2013. Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. 4. p. Helsinki: Sanoma Pro.

Lausuntopalvelu.fi. Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/1984/2019. Viitattu 31.11.2020.
<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=4269aae1-a179-427a-8b2f-b86d108a47d1>.

Leppäniemi, M. 2020. Syyttäjän teonkuvausaineisto – törkeät pahoinpitelyt, raiskaukset ja törkeät petokset. Tilastokeskus. Helsinki. Viitattu 31.10.2020.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ywrrp1_202000_2020_23459_net.pdf.

Oikeudenkäymiskaari 4/1734. Julkaistu 1.1.1734. Viim. muutos 5.7.2019. Viitattu 1.5.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1734/17340004000>.

Ojala, T. 2014. Seksuaalirikokset. Helsinki: Edita.

Brottsförebyggande rådet. Rapport 2020:6. Den nya samtyckes lagen i praktiken – En uppföljning av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt. Julkaistu 15.6.2020. Viitattu 10.11.2020.

https://www.bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5306522c/1600778961518/2020_6_Den_nya_samtyckeslagen_i_praktiken.pdf.

Rikollisuustilanne 2018. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 36/2019. Helsingin yliopisto – Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Viitattu 1.11.2020.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/307111/Katsauksia_36_Rikollisuustilanne_2018_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Rikoslaki 39/1889. Annettu 19.12.1889. Viim. Muutos 19.12.2019. Viitattu 20.8.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>.

Rikosuhripäivystys. Tammikuu 2017. RIKU-lehti. Jakelu RIKUn toimistot ja palvelupisteet. Printmix. Viitattu 2.11.2020.

<https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-1-2017/mita-uhkaava-tapahtuma-aiheuttaa-ihmisessa/>.

Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus - OM007:00/2019 Säädösvalmistelu. Hankkeen säädösvalmistelu. Oikeusministeriön www-sivut. Viitattu 1.11.2020. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM007:00/2019>.

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus – kysymyksiä ja vastauksia.

Oikeusministeriön julkaisu. Viitattu 19.10.2020.

https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4750802/Seksuaalirikoslainsäädännön+kokonaisuudistus_Kysymyksiä+ja+vastauksia+.pdf/349810c9-e6c1-ee81-6e51-3996b062d31f/Seksuaalirikoslainsäädännön+kokonaisuudistus_Kysymyksiä+ja+vastauksia+.pdf?t=159410221082.

Suomen perustuslaki 731/1999. Julkaistu 11.6.1999. Viim. muutos 5.10.2018. Viitattu 5.5.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Tiihonen Möller, A. 2015. Consequences of rape: injuries, posttraumatic stress and neuroendocrinological changes. Karolinska Institutet. Thesis for doctoral degree. Viitattu 2.11.2020.
https://openarchive.ki.se/xmlui/bitstream/handle/10616/44536/Thesis_Anna_Tiihonen_Möller.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

Tilastokeskuksen verkkojulkaisu. Suomi lukuina – Eräiden rikostyyppien kehys. Viitattu 29.10.2020. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_oikeusolot.html.

Utriainen, T. 2013. Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.